

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีเพื่อจัดห้องเรียน ควรเลือกประยุกต์ใช้ทฤษฎีที่เหมาะสมโดยเน้นการจัดห้องเรียนที่คล้ายบ้าน ควรบริหารจัดการให้ได้พื้นที่ใช้งานที่พอเพียง มีขนาด 40-60 ตารางฟุตต่อเด็ก 1 คน (Hess & Croft, 1979, 192) จัดวางครุภัณฑ์เช่น ชั้น ตู้วางของขนาดเล็ก ติดลูกล้อให้สามารถโยกย้ายได้สะดวก ใช้ในการจัดวางสื่อของเล่นแยกตามประเภทการใช้งาน ปูพื้นด้วยพรมหรือเสื่อประเภทคราฟเลอร์ ซึ่งมีความนุ่มหนา ในจุดที่จำเป็น เช่น บริเวณพื้นที่ใช้เล่นกับแท่งไม้บล็อกหรือมูมนั่งเสื่อ เป็นต้น ห้องกิจกรรม ควรสามารถใช้เป็นห้องเอนกประสงค์ได้ หากมีพื้นที่จำกัด เช่น ใช้เป็นห้องนอน และห้องเล่นร่วมกัน แต่ไม่ควรใช้เป็นห้องอาหารเพราะอาจมีความเลอะเทอะขณะใช้งาน การจัดมุมต่าง ๆ สำหรับเด็ก 1-3 ปี จัดได้ดังนี้

(1) มุมสำรวจตนเอง มุมนี้ควรติดกระจกกับผนังในระดับต่ำมากที่เด็กสามารถมองเห็นตนเองทั้งตัวได้ในขณะกลานหรือนั่งในบริเวณที่ไม่มีสิ่งใดกีดขวาง มีเครื่องแต่งกายบางประเภทจัดวางหรือแขวนไว้ให้หยิบจับได้สะดวก และใช้ในการเล่นได้อย่างปลอดภัย

(2) มุมบล็อก ควรจัดวางชั้นไม้ขนาดเตี้ยรองรับแท่งบล็อกโฟมหรือบล็อกไม้ชุดเล็กและอุปกรณ์ของเล่นที่ใช้เล่นประกอบกันประเภทอื่น ๆ เช่น ตัวต่อ หุ่นยนต์ ขวดยาน หรือตุ๊กตาประเภทไม้ โลหะ และพลาสติกต่าง ๆ

(3) มุมดนตรี ควรแบ่งบริเวณส่วนหนึ่งไว้สำหรับจัดวางเครื่องดนตรี เช่น กลอง เครื่องเคาะ เครื่องเขย่า ไมโครโฟนจำลอง สำหรับเด็ก 3 ขวบ อาจเพิ่มชุดนักร้อง ชุดนักแสดง ชุดหางเครื่อง เทปหรือเครื่องเล่นซีดี พร้อมซีดีเพลงเด็กต่าง ๆ ให้ใช้ประกอบกันได้

(4) มุมหนังสือ มุมนี้ควรมีชั้นวางหนังสือเคลือบปกด้วยพลาสติกหรือหนังสือผ้าและหนังสือปกและหน้าหนังสือเป็นพลาสติกหุ้มฟองน้ำมีเนื้อหาที่น่าสนใจ เหมาะกับวัยเด็กไว้ให้ เด็กอ่าน มีเทปและซีดีพร้อมหูฟังวางไว้ เพื่อเด็กจะได้ทดลองฟังเสียง จัดวางเบาะนุ่ม ๆ หรือหมอนใบโตให้เด็กไว้ใช้นั่ง หรือนอนอ่านหนังสือ มีหุ่นมือหรือตุ๊กตาอ่อนนุ่มวางไว้ให้เด็กใช้เล่น หรือเซตหุ่นเล่นเป็นการถ่ายโยงความคิด ความเข้าใจจากนิทานที่ได้อ่านไป อาจมีโรงหุ่นแขวน ลงมาจากเพดานและม้วนเก็บขึ้นไปได้ให้ใช้ประกอบการเชิดหุ่น หรือโรงหุ่นใช้เชิดกับหุ่นนิ้ววางไว้ให้เด็กใช้ประกอบการเล่นได้

(5) มุมบทบาทสมมุติ ได้แก่มุมที่จัดโดยอุปกรณ์ของใช้ที่มีขนาดเล็ก ใช้เล่นเลียนแบบการจัดบ้าน มีเปลตุ๊กตาพร้อมตะกร้าเสื้อผ้าตุ๊กตา ตะกร้าหรือเครื่องครัว โต๊ะอาหารเด็กเล่น เตาแก๊สหรือตู้เย็นจำลอง อาหาร พืชผัก ผลไม้จำลองที่ทำจากพลาสติกคุณภาพดี ใช้เล่นประกอบกัน ในมุมนี้อาจจัดให้สามารถเล่นได้หลาย ๆ อย่าง เช่น เล่นจัดบ้าน เล่นทำอาหาร เล่นตุ๊กตา

(6) มุมเครื่องเล่นสัมผัส เป็นมุมที่จัดวางเครื่องเล่นประเภทหยิบ จับเล่นแยกส่วนหรือประกอบเข้าด้วยกันได้ มีขนาดเล็ก พอที่จะถือไปมา หรือโยกย้ายได้เอง ในการเล่นเด็กต้องใช้ความคิดและการแก้ปัญหา เครื่องเล่นสัมผัส อาจวางเล่นบนพรม บนพื้นห้อง หรือหยิบไปนั่งเล่นบนเก้าอี้ โดยวางเครื่องเล่นไว้บนโต๊ะ เป็นการเล่นโดยลำพังเป็นส่วนใหญ่ เครื่องเล่นดังกล่าวประกอบด้วย ภาพตัดต่อ เครื่องเล่นไชลาน ตุ๊กตาล้มลุก ไข่หาคู่ ตัวพยัญชนะ ตัวเลขจตุ ลูกบิดสำหรับร้อยหรือถูกร้อย (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว) เกมจับคู่ภาพเหมือน เกมต่อภาพ พีรามิด ลูกคิดสวมหลัก และชุดรูปทรงไม้ในกล่องขนาดเล็ก เป็นต้น

4.3.1.6 ห้องอาหาร ห้องอาหารหรือบริเวณรับประทานอาหาร ควรมีมุ้งลวด ติดโดยรอบมีเครื่องดูดอากาศ หรือมีการระบายกลิ่น ระบายอากาศที่ดีควรแยกออกมาจาก ห้องนอนและห้องกิจกรรม เด็กวัย 1-3 ปี อยู่ระหว่างฝึกช่วยเหลือตนเองในการรับประทานอาหารจึงมัก หกเลอะเทอะอยู่ตลอดเวลา ประกอบด้วย เด็กวัยนี้เจ็บป่วยบ่อย เมื่อมีอาการไอหรือจามมักตาม ด้วยการอาเจียนหรือเด็กบางคนทำอาหารและน้ำหกบ่อยมาก ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ถือเป็นเรื่องปกติ พื้นห้องอาหารและโต๊ะเก้าอี้ในห้องอาหาร จึงควรใช้วัสดุที่จะสังเกตเห็นความสกปรกและสามารถ ทำความสะอาดได้ง่ายและทำได้บ่อยครั้งโดยไม่ต้องหยุดหรือปิดกั้นการใช้งาน เด็กควรได้รับการฝึก ให้รับประทานอาหารบนโต๊ะอย่างเป็นระบบหรือนั่งค่อมบนเก้าอี้ที่โต๊ะอาหารเสมอ โดยมีผ้ากันเปื้อนเฉพาะบุคคลสวมทับ เพื่อป้องกันความเลอะเทอะทุกครั้งในการรับประทานอาหาร

4.3.1.7 ห้องน้ำ ห้องส้วม เด็กวัย 1-3 ปี มีขนาดของสรีระที่ยังเล็กมาก ทั้งโดย ความหนาของร่างกาย และความสูง ไม่อาจใช้เครื่องสุขภัณฑ์ประเภทส้วมนั่งยอง หรือชักโครก ขนาดมาตรฐานของผู้ใหญ่ในการขับถ่ายได้ ควรจัดหาสุขภัณฑ์ขนาดเล็กโดยเลือกชนิดที่ใช้งาน ประกอบกันได้ดีระหว่างตัวส้วมและถังเก็บน้ำชักโครก เพื่อให้สามารถใช้งานที่อาจมีความถี่สูงได้ ดี หากเป็นส้วมนั่งยอง ควรเลือกขนาดเล็กที่สุดเท่านั้นในการนำมาติดตั้ง หรือจัดหาอุปกรณ์เสริม ได้แก่ เบาะรองนั่งขนาดของเด็กวางทับขนาดใหญ่ หรือใช้กระโถนช่วยในการคลี่คลายปัญหา พื้นห้องน้ำ ห้องส้วมต้องแบ่งบริเวณเข้ากับบริเวณเปียกออกจากกัน เพื่อมิให้เด็กลื่นหกล้ม ต้อง รักษาความสะอาด และดูแลเรื่องกลิ่นอยู่เสมอ พนักห้องน้ำควรมีช่องระบายอากาศให้ถ่ายเทได้ดี ไม่อับทึบ ไม่ควรมีประตูปิด แต่ควรเป็นแนวบังตาเสีย ๆ ที่ผู้ใหญ่จะมองเห็นได้โดยสะดวก

4.3.1.8 ห้องเก็บของ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะต้องมีห้องเก็บของในบริเวณ ใกล้เคียงกับห้องกิจกรรม อุปกรณ์เครื่องใช้เด็กมีจำนวนมาก และหลากหลายชนิด จึงต้องมีตู้เก็บของ หรือมุมจัดเก็บที่ดี มีความเป็นสัดส่วน มีบริเวณผึ่งเสื้อผ้า ตะกร้าใส่ผ้าที่ต้องการส่งซัก ชั้นแบบเปิดวางอุปกรณ์ที่ใช้บ่อย ๆ และตู้ที่ปิดเก็บอุปกรณ์ที่สำรองไว้แยกจากกัน ห้องเก็บของต้อง สะอาด โล่งตา เป็นระเบียบ ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกใจ

4.3.1.9 สนามเด็กเล่นกลางแจ้ง เด็กวัย 1-3 ขวบ สามารถออกไปเล่นในสนามกับเครื่องเล่นสนามหรือเล่นออกกำลังกายได้โดยมีครูคอยดูแล สนามเด็กเล่นควรมีความโล่งโปร่ง ขนาดเหมาะสมพอเหมาะ ง่ายแก่การควบคุมดูแลของครู มีร่มเงาคร่อมรั้ว มีสัดส่วนระหว่างพื้นหญ้ากับพื้นเรียบที่อาจปูด้วยพื้นสำเร็จประเภทอิฐบล็อกเทียมหรือหญ้าเทียมหรือมีบ่อทรายที่มีหลังคาคลุม ขอบบ่อก่อกั้นด้วยท่อนไม้กลมเกลี้ยง หรือปูนซีเมนต์ฉาบด้วยทรายล้าง หรือวัสดุที่เกลี้ยงนุ่มไม่เป็นอันตราย เครื่องเล่นสนามควรวางขนานกับแนวรั้ว ตั้งวางห่างกันพอเหมาะ มีถนนหรือทางเดินเชื่อมต่อระหว่างแต่ละจุด มีอ่างล้างมือหรือก๊อกน้ำและห้องน้ำอยู่เป็นส่วนของสนาม เพื่อความสะดวกในการใช้งานกรณีมีความจำเป็น ที่สำคัญคือต้องมีรั้วเตี้ย ๆ แบ่งเขตแดนให้ชัดเจน มีประตูเปิดสู่สนามหลายประตู ง่ายแก่การใช้งาน ทั้งในการเข้าและออกจากสนาม และต้องมีห้องเก็บของเล่นในบริเวณสนามอย่างน้อย 1 จุด ใช้ในการเก็บของเล่นที่ต้องเคลื่อนย้ายเข้าออกทุกวัน เช่น รถลากเล็ก อุปกรณ์เล่นน้ำ เล่นทรายหรืออุปกรณ์กีฬา เป็นต้น

4.3.2 การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็ก 3-5 ขวบ

ธรรมชาติของเด็ก 3-5 ขวบ แตกต่างจากเด็ก 1-3 ขวบ เพราะเด็กโตมากขึ้น มีความสามารถเพิ่มมากขึ้นตามวัย ความต้องการและความสนใจเปลี่ยนไป พิทยาภรณ์ มานะจุติ (2541, 152-156) ได้เสนอหลักการการจัดสภาพแวดล้อมซึ่งต้องจัดให้แตกต่างกันออกไปดังนี้

4.3.2.1 การจัดสิ่งแวดลอมในอาคารเรียน

1) เนื้อที่ว่างในอาคาร

อาคารเรียนปฐมวัย ต้องออกแบบโดยคำนึงถึงระดับพัฒนาการเด็ก ความต้องการและธรรมชาติเฉพาะวัย ควรจัดให้มีเนื้อที่ใช้งานภายในห้องเรียนที่มีขนาดเล็กคือ 35 ตารางเมตร หรือขนาดใหญ่ 63 ตารางเมตร ลักษณะห้องเรียนเป็นที่เหลี่ยมพื้นผ้าหรือรูปแบบใดก็ได้แต่ต้องเป็นห้องโล่งไม่มีเสาอยู่กลางห้อง เพราะจะต้องใช้บริเวณกลางห้องสำหรับกิจกรรมกลุ่มใหญ่ ควรจัดมุมการศึกษาหรือศูนย์การเรียนรู้ไว้บริเวณผนังรอบ ๆ ห้องรวมทั้งจัดไว้ตามมุมทั้ง 4 มุมของห้อง ผนังห้องเรียนควรจัดตกแต่งด้วยภาพที่สวยงามมีความหมายต่อเด็ก เช่น บันไดเลขสี่ประจำวัน กฎของห้อง ป้ายบอกวัน เดือน ปี บอร์ดประสบการณ์ตามสาระเนื้อหาการเรียนหรือบอร์ดผลงานเด็ก เป็นต้น ห้องเรียนควรมีประตูเปิดสู่ระเบียงด้านหน้าอย่างน้อย 2 ช่อง และเปิดสู่ระเบียงด้านหลังอีกอย่างน้อย 1 ช่อง อาคารเรียนที่จะเขียนสบายคือ อาคารที่หันหน้าไปทางทิศเหนือหรือใต้เพราะเป็นทางผ่านของลม อาคารเรียน 2 ชั้น บันไดต้องกว้างไม่น้อยกว่า 1.20 เมตร ช่วงหนึ่งสูงไม่เกิน 2.00 เมตร และลูกตั้งไม่สูงกว่า 17 เซนติเมตร ลูกนอนไม่น้อยกว่า 25 เซนติเมตร ถ้าวบันไดสูงกว่ากำหนด ให้ทำชานพักขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร ถ้าวอากาศสูง

เกิน 2 ชั้น ขึ้นไปต้องมีบันไดอย่างน้อย 2 แห่ง และมีลูกกรงกั้นต่อจากขอบระเบียงขึ้นไปอย่างน้อย 1.2 เมตร

2) ระบบเสียง

ห้องเรียนควรมีระบบป้องกันเสียงรบกวนจากภายนอก และเสียงดังอีกทีภายในห้องเรียน ควรปลูกต้นไม้ไว้หน้าอาคารเรียนเพื่อช่วยลดเสียงรบกวนจากภายนอก ควรปูพื้นด้วยพรม หรือเสื่อน้ำมัน เพื่อลดเสียงดังกึกก้องจากการทำกิจกรรม เช่น เล่นแท่งไม้ บล็อก เล่นเครื่องเล่นดนตรี เป็นต้น ห้องเรียนควรมีแสงสว่างเพียงพอ แสงเข้าจากทิศทาง อากาศถ่ายเทได้ดี โปร่งสบาย

3) ผนังห้อง

ผนังห้องเรียนควรบุด้วยกระดานชนวนอ้อย เพื่อช่วยลดเสียงสะท้อน กึกก้องภายในห้อง กระดานชนวนอ้อยยังสามารถใช้เป็นบอร์ดติดโปสเตอร์ตกแต่งห้อง หรือเป็นบอร์ดผลงานเด็กได้อีกด้วย กระดานขาวหรือกระดานดำควรติดไว้ด้านหน้าชั้นเรียน ในระดับสายตาที่เด็กจะมองเห็นได้ชัดเจน โดยให้ขอบล่างของกระดานอยู่ห่างจากพื้นประมาณ 60 เซนติเมตร การใช้สีภายในห้องควรเป็นสีอ่อน เย็นตา มองดูสงบเย็นและอ่อนหวาน จะช่วยให้แสงสว่างในห้องเพียงพอแก่การใช้งาน เพราะผนังสีอ่อนเย็นสะท้อนแสงทำให้ห้องสว่างจ้า ลดการใช้แสงไฟในเวลากลางวัน ทำให้ประหยัดพลังงานได้อีกทางหนึ่ง ควรตรวจสอบดูว่าการเลือกทำเลที่จะจัดเป็นห้องเรียนนั้น ได้พิจารณาให้แสงสว่างเข้ามาด้านซ้ายมือของเด็กเสมอ

4) พื้นห้อง

พื้นห้องใช้งานควรมีขนาดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 1 ตารางเมตรต่อ นักเรียน 1 คน พื้นห้องควรปูด้วยไม้กระดาน ไม้เนื้ออ่อน หรือไม้ลิ้นรอบตัว จะให้ความรู้สึกอ่อนนุ่มกว่าพื้นซีเมนต์ พื้นที่ใช้งานควรมีขนาดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 1 ตารางเมตรต่อนักเรียน 1 คน พื้นห้องควรปูด้วยไม้กระดาน ไม้เนื้ออ่อน หรือไม้ลิ้นรอบตัว จะให้ความรู้สึกอ่อนนุ่มกว่าพื้นซีเมนต์ หากเป็นพื้นซีเมนต์ควรปูทับด้วยเสื่อน้ำมันเพื่อลดอุณหภูมิเย็นจัดในฤดูหนาว ที่เด็กจะต้องสัมผัสด้วยผิวหนังโดยตรงขณะนั่ง ยืน เดิน หรือนอนพักผ่อนในตอนบ่าย ห้องของเด็กวัยต่ำกว่า 3 ควร มีประตูกันทางเข้าออกที่โปร่งตา และปูรองพื้นด้วยฟูกในลักษณะห้องนวม เพื่อความปลอดภัยของเด็กด้วยผิวหนังโดยตรงขณะนั่ง ยืน เดิน หรือนอนพักผ่อนในตอนบ่าย

5) หน้าต่างและประตู

หน้าต่างควรอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมแก่การรับลมและรับแสงสว่าง ควรมีซี่ลูกกรงติดเพื่อป้องกันมิให้เด็กปีนป่าย ซ้ำมออกไปด้านนอกตัวอาคารได้ ประตูควรติดลูกบิดในระดับสูงเกินกว่ามือเด็กจะเอื้อมไปเปิดเองได้ ควรเป็นประตูไม้หรือครึ่งไม้ครึ่งกระจก

เพื่อให้เด็กรู้สึกโปร่งโล่งหน้าตาควรอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมแก่การรับลมและรับแสงสว่าง ควรมีซี่ลูกกรงติดเพื่อป้องกันมิให้เด็กปีนป่าย ข้ามออกไปด้านนอกตัวอาคารได้ ประตูควรติดลูกบิดในระดับสูงเกินกว่ามือเด็กจะเอื้อมไปเปิดเองได้ ควรเป็นประตูไม้หรือครึ่งไม้ครึ่งกระจก เพื่อให้เด็กรู้สึกโปร่ง แสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี ไม่อึดอัด

6) ห้องประกอบในอาคารเรียน

ห้องประกอบควรจัดไว้ภายในอาคารเรียนให้เด็กเดินไปมาเพื่อปฏิบัติกิจกรรมการเรียนได้โดยสะดวก การใช้ห้องประกอบต้องให้ยึดหยุ่นคุ้มค่า มีห้องเก็บวัสดุ อุปกรณ์ของครูทุกชั้นเรียนโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับพื้นที่ใช้งานของเด็ก ควรมีบริเวณเก็บพูกนอนเด็กจัดไว้เป็นส่วนหนึ่งภายในห้องเรียน ห้องน้ำ ห้องส้วม ควรเลือกสุขภัณฑ์ที่มีขนาดเล็กเหมาะกับสรีระร่างกายของเด็ก ควรให้มีก๊อกน้ำสำหรับล้างมือ และมีถังน้ำดื่มตั้งวางไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสม

7) การตกแต่งสถานที่

การติดบอร์ด ควรติดไว้กับผนังรอบ ๆ ห้องเรียน และหน้าห้องเรียน มีจุดมุ่งหมายในการติดบอร์ดต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลสื่อสารกับผู้ปกครอง ให้ความรู้ แข็งขำตัวน ขำตัวสำคัญ บอกตารางกิจกรรมของโรงเรียน ใช้ติดภาพโปสเตอร์ขยายความเข้าใจต่อจากสาระการเรียนรู้ที่ครูจัดขึ้น หรือติดผลงานเด็ก

แขวนกระเป๋หรือล็อกเกอร์ เก็บของใช้ส่วนตัวของเด็ก ควรจัดตั้งไว้บริเวณใกล้ประตูห้องด้านหน้าหรือด้านหลังก็ได้ แต่ต้องไม่วางไว้โดยกะกะ รกตา

8) การจัดอุปกรณ์การเรียนรู้อาคาร

อุปกรณ์การเรียนรู้อาคาร และใช้งานภายในอาคาร จำแนกออกได้เป็น 8 ประเภท ดังนี้

(1) อุปกรณ์ใช้งานในห้องเรียน ได้แก่ ชั้นวางของเล่นของใช้ ขนาดความสูงไม่เกิน 90 เซนติเมตร ลึกไม่เกิน 30 เซนติเมตร เพื่อให้อยู่ในระดับสายตาที่เด็กจะมองเห็นและเอื้อมหยิบจับของได้โดยสะดวก

(2) เก้าอี้ขนาดเล็ก มีพนักพิง ทำจากวัสดุประเภทไม้หรือพลาสติกก็ได้ แต่ต้องมีน้ำหนักเบา เด็กโยกย้ายเองได้ มีความทนทานแข็งแรงไม่หักหรือลึกลงง่าย มีหลายขนาด ความสูงระหว่าง 20-25 เซนติเมตร เพื่อให้เหมาะกับขนาดความสูงของเด็กที่จะได้เลือกนั่งอย่างเหมาะสม

(3) โต้ะ ต้องมีความคงทน แข็งแรง สามารถเคลื่อนย้ายได้ง่าย ไม่หนักจนเกินไป ความสูง 50-55 เซนติเมตร กว้าง 60 เซนติเมตร ยาว 1.20 เซนติเมตร หน้าโต้ะปูด้วยวัสดุที่ทำความสะอาดได้โดยง่าย

(4) เครื่องนอน ประกอบด้วยผ้าปูนอนและหมอนหนุนเข้าชุดกัน อาจเป็นชนิดแผ่นทำด้วยฟองน้ำเนื้อแน่น เป็นผ้าห่มใยสังเคราะห์ หรือฝ้ายหุ้มด้วยพลาสติกอย่างดี

(5) อุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรมเสริมศูนย์การเรียนรู้ เช่น ชุดแต่งตัว ชุดหม้อข้าวหม้อแกง ชุดเครื่องมือแพทย์ อุปกรณ์และเครื่องมือทดลองวิทยาศาสตร์ แท่งไม้บล็อก ตัวต่อเลโก้ หุ่นยนต์ ยวดยานต่าง ๆ อุปกรณ์เครื่องดนตรี เฟอร์นิเจอร์ชุดเล็กใช้เล่นบทบาทสมมุติ

(6) อุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ได้แก่ อุปกรณ์ศิลปะ สีชนิดต่าง ๆ กระดาษ พู่กัน กระดาษขาหยัง อุปกรณ์ งานประดิษฐ์สร้างสรรค์ ลูกปัดลูกร้อย อุปกรณ์ประกอบการเคลื่อนไหวและจังหวะสร้างสรรค์ต่าง ๆ

9) การจัดศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้คือ แหล่งเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเสริมของเด็ก การจัดศูนย์การเรียนรู้ จัดได้มากศูนย์ แต่ต้องจัดศูนย์หลัก 4 ศูนย์ ให้ครบก่อนดังนี้

(1) ศูนย์หลัก ศูนย์บ้าน ประกอบด้วยมุมห้องนอน มุมห้องนั่งเล่น มุมห้องรับแขก มุมร้านค้า มุมหมอ ฯลฯ ควรจัดไว้ในมุมใดมุมหนึ่งของห้องโดยเปิดพื้นที่ให้กว้างขวาง ใช้ฉากผ้าโปร่งตา ขนาดเล็กแบ่งกันเป็นสัดส่วน

(2) ศูนย์ดนตรี ประกอบด้วยมุมนักร้อง มุมทางเครื่อง มุมนักดนตรีควรทำเวทียกพื้นขึ้นโดยมีความสูง 10 เซนติเมตร ปูทับด้วยพรมเพื่อใช้เป็นบริเวณจัดแสดงของเด็ก ควรจัดให้ห่างจากศูนย์ภาษาซึ่งต้องการความสงบ

(3) ศูนย์ภาษา ประกอบด้วยมุมฟัง มุมอ่าน มุมขีดเขียน และมุมละคร ควรจัดวางเครื่องเล่นเทป พร้อมตลับเพลงและหูฟัง เครื่องขยายเสียงพร้อมไมโครโฟนชุดเล็ก และชุดสวมใส่ในการแสดงไว้ให้เด็กในบริเวณนี้

(4) ควรจัดวางอุปกรณ์ประกอบไว้บนชั้นวางของ ปูรองพื้นด้วยพรมหรือเสื่อน้ำมันป้องกันเสียงกระทบพื้น ควรจัดให้ห่างจากศูนย์ภาษาเพราะมีเสียงรบกวนกัน

10) ศูนย์ประกอบเพิ่มเติม

(1) ศูนย์วิทยาศาสตร์ประกอบด้วยมุมชั่ง มุมตวง มุมวัด มุมสะสมวัสดุจากธรรมชาติ มุมทดลองพร้อมอุปกรณ์ ควรจัดวางบนชั้นและมีโต้ะ เก้าอี้สำหรับ

นั่งเล่นหรือทดลองตามความสนใจ หรือติดตั้งสื่ออุปกรณ์วิทยาศาสตร์ให้เด็กได้ศึกษาเรียนรู้ตามความเหมาะสม

(2) ศูนย์เล่นน้ำ เล่นทราย ประกอบด้วยภาชนะใส่น้ำใส่ทราย อุปกรณ์เล่นน้ำ เล่นทราย เสื่อคลุมกันเปียก อาจจัดเป็นกระบะทรายหรืออ่างน้ำตั้งไว้บนโครงเหล็กค้ำ ความสูงพอเหมาะ ดัดแปลงให้มีแนวโค้งของเหล็กรองรับปากอ่างหรือกะละมัง หรือกระบะ เพื่อขึ้นเล่นได้โดยสะดวก โดยวางไว้บริเวณระเบียงหน้าห้องก็ได้

(3) ศูนย์ศิลปะ ประกอบด้วยอุปกรณ์วัสดุสำหรับเล่นกับสี และทำงานประดิษฐ์ต่าง ๆ จัดวางอุปกรณ์บนล้อเข็นเคลื่อนที่ได้ เพื่อเข้าไปไว้ใกล้บริเวณโต๊ะกิจกรรมให้เด็กได้ใช้ในการสร้างชิ้นงานทางศิลปะ เช่น งานประดิษฐ์ งานปั้น งานร้อยวัสดุ

(4) ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส ประกอบด้วย เครื่องเล่นสัมผัส (Manipulative Toys) และเครื่องเล่นทางการศึกษา (Educational Toys) จัดวางบนชั้นแบบเปิด และหยิบมานั่งเล่นกับพื้นหรือบนโต๊ะได้ อาจไม่จัดไว้ถาวรแต่ใช้การตั้งวางโต๊ะเป็นการกำหนดพื้นที่ตามช่วงเวลาในการเปิดบริการแทน

4.3.2.2 การจัดสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน

1) บริเวณสนามเล่น

โรงเรียนควรมีพื้นที่ภายนอกอาคารอย่างน้อย 150 ตารางวา โดยจัดตกแต่งให้สวยงาม บริเวณสนามเล่นเป็นเครื่องบ่งบอกถึงโอกาสที่เด็กจะได้รับการพัฒนาด้านร่างกายที่จะทำให้สุขภาพแข็งแรง กล้ามเนื้อร่างกายได้ทำงานประสานสัมพันธ์กันอย่างเพียงพอเมื่อได้เข้ามาใช้บริการเรียนรู้ในสถานศึกษานั้น ๆ สนามเล่นจึงมักจะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเหตุผลอันดับต้น ๆ ในการตัดสินใจเลือกสถานพัฒนาเด็กให้แก่เด็กของผู้ปกครอง สนามเล่นควรมีขนาดพื้นที่ 75-100 ตารางฟุตต่อเด็ก 1 คน (พิทยาภรณ์ มานะจตุ, 2543, 79) ควรจัดแบ่งสนามเล่นออกเป็นส่วน ๆ ได้แก่ สนามหญ้า ลานดินที่ปรับผิวพื้นให้เรียบ นุ่ม ไม่แข็งขรุขระลานทรายหรือบ่อทราย โดยจัดสัดส่วนตามความเหมาะสม ควรปลูกต้นไม้ไว้ตามแนวรั้วหรือบริเวณหน้าอาคารเรียน เพื่อช่วยกรองฝุ่น บังแดดและลม อีกทั้งยังอาศัยร่มเงา ในการจัดลานเด็กเล่น หรือจัดวางเครื่องเล่นได้ร่มไม้บริเวณสนามเล่นสามารถจัดแบ่งออกเป็นส่วนย่อยได้อีก เช่น สวนหย่อม น้ำพุ แปลงเกษตร สนามหญ้า ลานเครื่องเล่น และทางเดินไปยังจุดต่าง ๆ

2) เสาธง

เสาธงควรจัดตั้งไว้หน้าอาคารเรียน โดยยกระดับขึ้นไปเป็นลานมีความกว้างพอที่เด็ก 2 คน จะยืนชักธงขึ้นเสาดูด้วยกันได้ บริเวณที่เป็นเสาต้องทำฐานยึดในระดับสูงกว่าพื้นที่เด็กยืนอีกหนึ่งชั้น ควรติดตั้งโดยใช้เสาจากท่อน้ำ 2 ท่อน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง

ต่างกันหนึ่งขนาด สวมซ้อนกันไว้ บริเวณกลางเสาถือไว้ด้วยนอตให้แน่นหนา ควรประกอบเสาให้เสร็จก่อนยกขึ้นติดตั้งกับฐานรองรับด้านล่างอีกจุดหนึ่ง ลานหน้าเสาจะต้องไม่เป็นที่ลุ่มมีน้ำขัง เพราะเด็กจำนวนมากต้องอาศัยยืนเคารพธงชาติทุกวัน จึงต้องดูแลบริเวณนี้ให้ใช้งานได้ดีอยู่เสมอ

3) สวนหย่อม

สวนหย่อม คือส่วนที่จะช่วยให้สนามเล่นสดใส มีชีวิตชีวา สวนหย่อมสามารถจัดไว้กระจายตามจุดต่าง ๆ ขนานกับเสาธงหรือขนานกับรั้วหรือรอบบริเวณน้ำพุ ควรปลูกไม้ใบ ไม้พุ่มที่กอไม่สูงใหญ่จนเกินไปนักเพราะเด็กตัวเล็ก ควรตัดแต่งให้มีขนาดความสูงไม่เกิน 80 เซนติเมตร โดยจัดปลูกแยกไว้เป็นแต่ละชนิด หากจะปลูกรวมกันควรเลือกประเภทที่มีรูปร่างลักษณะที่กลมกลืนไม่ขัดแย้งกัน ไม้ดอกไม้ประดับต้องเป็นชนิดที่ไม่มีหนามหรืออย่างที่อาจทำให้เด็กได้รับอันตรายได้ ควรดูแลไม่ให้มีตัวบุงหรือแมลงที่จะกัดต่อยหรือทำให้เด็กแพ้

4) แปลงเกษตร

แปลงเกษตร แปลงทดลองปลูกพืชผักสวนครัวหรือพืชสมุนไพร อาจจัดไว้ในพื้นที่เล็ก ๆ ด้านหลังอาคารเรียน บริเวณที่มีดินสำหรับขึ้นแปลงและมีแหล่งน้ำที่จะรดต้นไม้ หากไม่มีพื้นดินอาจใช้วิธีการปลูกในกระถางหรือวางปลูกต้นไม้ไฟเบอร์แทนได้

5) บริเวณลานเครื่องเล่น

เครื่องเล่นกลางแจ้งมักมีขนาดใหญ่ กินพื้นที่ในการติดตั้งและจัดวาง ควรคำนึงถึงหลักการจัดวางเครื่องเล่นโดยให้ขนานไปกับแนวรั้วหรืออาคารเรียน ที่มีร่มเงาบดบังแสงแดดจ้าได้ ไม่ควรวางเครื่องเล่นกีดขวาง ปิดกั้นเส้นทางที่จะเดินสัญจรไปมาในสนามซึ่งพิทยากรณ์ มานะจตุติ (2549 : 81 – 86) ได้เสนอแนะเครื่องเล่นที่ควรจัดไว้ในลานเครื่องเล่นในสนามดังนี้

(1) โครงไต่ (Jungle Gym) คือโครงปีนป่าย อาจทำด้วยท่อเหล็กหรือท่อนไม้ก็ได้ โครงไต่มีหลายขนาด สำหรับเด็กเล็ก ๆ ขนาดความกว้างของแต่ละช่วง ควรกว้างประมาณ 18" × 18" เด็กเล็ก ๆ จึงจะสามารถเอื้อมช่วงแขนและขาออกไปห้อยโหนปีนป่ายได้พอเหมาะ

(2) ชิงช้า (Chair Swing) ชิงช้าสำหรับเด็กชนิดสำเร็จรูปมี 2 แบบ คือ แบบคล้ายเก้าอี้ที่มีที่วางแขนและพนักพิง อีกชนิดหนึ่งคือชิงช้าแบบแผ่นกระดาน

(3) บันไดเลื่อน (Slides) บันไดเลื่อนมักทำด้วยโลหะหรือไม้ขัดเกลี้ยง ไม่มีเหลี่ยม ความสูงของบันไดเลื่อนส่วนที่สูงที่สุด ควรจะสูงกว่าพื้นดินประมาณ 5-6 ฟุต

(4) ม้าหมุน (Merry – Go – Round) ม้าหมุนมีหลายแบบ อาจเป็นม้าหมุนแบบม้า นั่ง มีที่ให้เกาะ หมุนได้โดยผู้ใหญ่เป็นผู้หมุนให้ หรือเป็นแบบแป้นหมุน เด็ก ๆ จะยืนอยู่บนแป้น ที่ราวกันไว้ กันไม่ให้ตก คล้ายเป็นม้าหมุนไฟฟ้าในงานออกร้าน แต่ต้องอาศัยผู้ใหญ่หมุนให้อีกทีหนึ่ง ม้าหมุนไม่ค่อยมีประโยชน์มากนัก นอกจากช่วยฝึกการทรงตัว การเลือกซื้อไม่ควรเลือกชนิดที่ ม้านั่งสูงเกินไป คานเชื่อมระหว่างม้าแต่ละตัวไม่ควรกว้างเกินไป เด็กอาจรู้สึกไม่ปลอดภัยมากนัก หรือพลัดตกลงมาได้ง่าย

(5) กระจาดนก (See Saw) กระจาดนกอาจทำด้วยไม้หรือโลหะก็ได้ แต่ควรมีที่ให้เกาะเป็นมือจับยกสูงในระดับที่เด็กจะเกาะได้โดยไม่เสียการทรงตัว การติดตั้งต้องแน่นหนา แข็งแรงเพื่อเด็กจะได้ปลอดภัยเวลาเล่น เด็กเล็ก ๆ ยังไม่กล้าที่จะเล่นกระจาดนก เพราะยังควบคุมการใช้เท้าขึ้นพื้นอย่างปลอดภัยไม่ได้ และยังควบคุมสมดุลไม่เป็น กระจาดนกที่ดีจึงต้องไม่สูงชันเกินไป ขณะที่ยังไม่มีเด็กขึ้นนั่งเล่น เพราะเด็กอาจเอื้อมมือขึ้นไปสัมผัสไม่ถึงมือจับ และให้ความรู้สึกว่าน่ากลัวมากกว่าจะน่าเล่น

(6) บันไดอุโมงค์ (tunnel and steps) บันไดอุโมงค์นี้มักจะทำบันไดด้วยโครงเหล็ก และอุโมงค์ถึงขางมะตอย ข้อสำคัญคือถึงอุโมงค์จะต้องอยู่ไม่สูงจากพื้นเกินไปนัก และมีที่พังก่อนเลื่อนไถลตัวลงมาหลังการมุดลอดปากถึงอีกด้านหนึ่ง เพราะเด็กต้องการบริเวณสำหรับกลับท่าจากคลานเป็นนั่งเหยียดขา ก่อนขึ้นไถลแผ่นกระจาดขึ้นต้องมีราวจับ ทั้ง 2 ข้างที่เรียบเกลี้ยงไม่มีเสี้ยนไม้หรือขุยเหล็ก

(7) ม้าโยก (Rocking Horse) เรือโยก (Rocking Boat) ม้าโยกและเรือโยก เหมาะกับเด็กเล็ก ๆ เพราะมีที่ให้นั่งและเกาะขณะเล่น ช่วยให้รู้สึกมั่นคง ปลอดภัยพอควร ม้าโยกควรพิจารณาประเภทที่ขาตั้งของม้ากว้างสอดคล้องกับความกว้างของไม้รองโยก เพื่อจะได้รองรับแรงโยกได้โดยไม่พลิกคว่ำ ส่วนเรือโยกควรจะดูว่าส่วนโค้งด้านใต้ของเรือนั้นได้สัดส่วน แม้เด็กนั่งโยกแรง ๆ ก็ยังสามารถยึดติดกับพื้นโยกกลับไปมาได้สม่ำเสมอไม่พลิกคว่ำ

(8) เครื่องเล่นลากจูง (Wheel Toys) เช่น รถลากเข็นขนาดเล็กสามล้อ รถลากจูง ถ้าเป็นสามล้อเล็กขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของล้อ ควรจะประมาณ 12-18 นิ้ว เพื่อจะได้ไม่ล้มลงมาง่าย และล้อหน้าของรถสามล้อ ต้องยื่นส่งไปด้านหน้าเลยจากเสาที่จะเชื่อมต่อไปยังมือจับ 2 ข้างพอสมควร เพื่อไม่ให้เสียการทรงตัวของรถขณะขับขึ้นเล่น

(9) ก้อนน้ำและน้ำดื่ม ก้อนน้ำจำเป็นมากในสนามเล่น เพราะเด็กอาจเปราะเปื้อนและต้องการล้างโดยทันทีหรือกระหายน้ำ ขณะเล่นเป็นเวลานาน 40-50 นาที จะสามารถใช้บริการได้อย่างรวดเร็วภายในบริเวณสนามเล่น

(10) รั้ว รั้วสนามเล่นคือรั้วชั้นในของรั้วโรงเรียนอีกทีหนึ่ง เป็นรั้วโปร่งตา ความสูงไม่เกิน 80 เซนติเมตร มีประตูเปิดเข้าไปสู่สนามหลายจุดตามความเหมาะสม เป็นการแบ่งเขตการใช้งานและปกป้องเด็กจากยวดยาน สัตว์จรจัดหรือคนที่อาจเข้ามาทำร้ายเด็กได้

การจัดสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกอาคารเรียน ต้องคำนึงถึงระดับวัย ความต้องการ และความสนใจในการใช้ของเด็ก ควรดูแลสภาพทั่วไปให้สดใส สวยงาม น่าสนใจสม่ำเสมอ เพราะสภาพแวดล้อมคือปัจจัยการพัฒนาที่สำคัญตลอดเวลาที่เด็กใช้ชีวิตอยู่ในศูนย์เด็กเล็กเป็นฉากแรกที่เด็กและผู้ปกครองจะได้สัมผัสและเกิดการยอมรับในการใช้ชีวิตอยู่ในบรรยากาศนั้น ๆ ด้วยความสุข อบอุ่น ปลอดภัย และเกิดการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปว่า การจัดสภาพแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็กนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความสะอาด ปลอดภัย สะดวกสบาย มีสนามเด็กเล่น พร้อมเครื่องเล่นสนามขนาดเหมาะสมกับสรีระร่างกายของเด็ก ภายในห้องกิจกรรม ต้องเป็นสัดส่วน เพื่อจัดวางอุปกรณ์เครื่องเล่นตามหมวดหมู่ หรือประเภทของเครื่องเล่น ห้องอาหารต้องโล่งกว้าง มีระบบควบคุมป้องกันแมลงวันหรือมด มีการระบายอากาศหรือระบายกลิ่นที่ดี ห้องน้ำ ห้องส้วม ต้องมีจำนวนพอเพียง และเลือกใช้เครื่องสุขภัณฑ์ที่เหมาะสมกับวัยเด็ก สนามเล่นต้องมีรั้วแบ่งกั้นบริเวณชัดเจน มีร่มเงาของต้นไม้ มีสวนหย่อมในสนามหญ้าและทางเดินในสนาม รวมทั้งก๊อกน้ำและห้องเก็บของเล่นประจำสนามขนาดเล็กด้วย

4.4 การจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็ก

จากการที่เด็กวัย 1 -3 ขวบ และ 3-5 ขวบ มีลักษณะพัฒนาการที่แตกต่างจนไม่อาจจัดประสบการณ์โดยใช้รูปแบบ วิธีการเหมือนกันเพื่อตอบสนองเด็กทั้ง 2 กลุ่มวัยได้ ในที่นี้จึงขอเสนอแนวทางการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กแต่ละกลุ่มวัยดังนี้

4.4.1 การจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็ก 1-3 ขวบ

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2531, 3-6) ได้เสนอแนวทางการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กทุกด้านไว้ในเอกสารแผ่นพับประเภทสารสนเทศ สำหรับผู้ปกครองของสถานเลี้ยงเด็ก Earli Care สำหรับใช้ในการพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเล็ก ๆ ดังนี้

ตารางที่ 2.6 แนวทางจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก 1 – 3 ขวบ

กลุ่มอายุ	แนวการจัดประสบการณ์		
	ด้านร่างกาย	ด้านอารมณ์สังคม	ด้านสติปัญญาและภาษา
12–14 เดือน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้เด็กเล่นลากรถคันเล็ก ๆ 2. ให้เล่นกับของเล่นบนโต๊ะหรือพรม 3. ให้เล่นกลิ้ง, โยนลูกบอล 4. ให้ดื่มจากแก้วเอง 5. ให้ก้มลงหยิบของที่ต้องการ 6. ให้พยายามลุกขึ้นเองเมื่อหกล้ม 7. ฝึกคลานและปีนขึ้นบันได 8. ให้เด็กเก็บของใส่ขวดพลาสติก 9. ให้เล่นก่อบล็อกไม้ 10. ให้เคลื่อนสายตามองวัตถุในแนวตั้งและแนวนอน 11. ใช้เท้าเตะเล่นในอากาศ 12. ให้เล่นโผไปมา 13. ให้เดินโดยผู้ใหญ่จูง 14. ใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้จับของ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แยกเด็กออกจากกลุ่มเมื่อเห็นว่าเล่น ตี เตะ กัด หรือตีงัดฟัน 2. ให้เล่นหรือดู เพื่อเล่น 3. ให้อยู่ลำพัง 10 – 20 นาที โดยไม่ไว้วางใจ 4. ร้องให้แล้วให้เงียบเอง 5. ให้ใช้สมาธิทำงานประมาณ 5 นาที 6. เล่น กิน ขับถ่ายเป็นเวลา 7. เปลี่ยนกิจกรรมโดยง่าย 8. ให้ออกกำลังกายอย่างน้อย 5 นาที 9. ไม่กัด หยิก ข่วน ผู้อื่น 10. ระมัดระวังตัวในการเล่นและทำงาน 11. เชื่อฟังผู้ใหญ่โดยไม่โกรธ 12. เล่นตุ๊กตาและของเล่นอื่นอย่างเพลิดเพลินโดยลำพัง 15 นาที 13. ฝึกให้ระงับอารมณ์โกรธด้วยเหตุผล 14. ยิ้มเวลาสนุกและมีความสุข 	<ol style="list-style-type: none"> 1. หาของเล่นที่มีหลายขนาดมาให้เด็กเล่น สอนให้เทวัตถุออกและเก็บใส่ตะกร้าคืน ให้เล่นขว้างปา ผลัก ช้อนแล้วให้เด็กหา 2. ให้เด็กใช้สีเทียนหรือดินสอสีขีดเขียนเล่น 3. เรียกชื่อผู้อื่นและชี้ให้เด็กดูว่าหมายถึงใคร 4. สอนเด็กพูดตามเกี่ยวกับกิจวัตร เช่น หวีผม อาบน้ำ ทาแป้ง ใส่เสื้อ 5. ให้อ่านหรือดูภาพในหนังสือนิทาน 6. ให้บอกความต้องการแทนการร้องไห้ 7. ทำเสียงหรือเรียกชื่อสัตว์ 3 ชนิด 8. เรียกชื่ออวัยวะร่างกายอย่างน้อย 1 อย่าง 9. ชี้ภาพตามคำสั่ง 3 – 5 ภาพ

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

กลุ่มอายุ	แนวการจัดประสบการณ์		
	ด้านร่างกาย	ด้านอารมณ์สังคม	ด้านสติปัญญาและภาษา
12-14 เดือน (ต่อ)	15. ปีนขึ้น – ลงเก้าอี้ และบันได 16. ให้โยนวัตถุเข้าเป้า 17. ให้ลากจูงรถเล็ก ๆ	15. ให้ร้องไห้เฉพาะเวลา เจ็บทนมไม่ไหว 16. ฝึกให้อดทนเมื่อคน เลี้ยงเดินจากไป 17. ยิ้ม เล่นกับกระจกหรือ เล่นจ๊ะเอ๋	10. เปิดหนังสือดูภาพ ได้เอง 11. อ่านหนังสือออก เสียงตามความเข้าใจ
14 – 18 เดือน	1. ให้เล่นของเล่นโดย อิสระ 2. ให้เด็กทำงานง่าย ๆ ตามคำสั่งหรือช่วย งานบ้าน เช่น หยิบ ของเก็บผ้าอ้อม	1. ควรพยายามเข้าใจเด็กว่า จะชอบปฏิเสชมมาก ในช่วง 8 เดือนและจะ ลดลงในท้ายปีที่มีอายุ 2 ขวบ 2. ให้หยิบของเล่นจากชั้น ลงมาเล่นแล้วนำเก็บที่ เดิม 3. ให้เด็กอยู่ใกล้ ๆ และ สังเกตการทำงานของผู้ใหญ่ 4. ยอมต่อคำร้องขอของผู้ใหญ่ 3 ใน 4 ส่วน 5. ฝึกระงับความอยากได้ 10 นาที 6. ทำงานตามที่สั่งได้ 10 นาที 7. ตอบสนองผู้อื่นด้วย ความสุข	1. พูดคุยกับเด็กขณะ เปลี่ยนผ้าอ้อม 2. สอนเด็กให้รู้จักชื่อ อวัยวะร่างกายต่าง ๆ 3. ใช้คำพูดในทางบวก กับเด็กมากกว่าทาง ลบ 4. สอนเด็กพูดคำง่าย ๆ เช่น พ่อ-แม่ พี่ นม ข้าว 5. ให้เด็กบอกความต้องการ เมื่อจะอุจจาระหรือ ปัสสาวะ โดยไม่ กรี๊ดร้อง ครวญคราง

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

กลุ่มอายุ	แนวการจัดประสบการณ์		
	ด้านร่างกาย	ด้านอารมณ์สังคม	ด้านสติปัญญาและภาษา
14 – 18 เดือน (ต่อ)		8. ฝึกให้ยอมรับกติกาเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน 9. ฝึกให้หาอะไรทำเวลาอยู่คนเดียว 10. ฝึกให้พอใจและชื่นชมต่อตนเอง เมื่อทำงานเสร็จ 11. รู้จักอยู่ใกล้ผู้ใหญ่ขณะทำกิจกรรม	
18 – 24 เดือน	1. ให้หยิบของเล่นออกและเก็บใส่กระป๋อง 2. ให้เล่นต่อบล็อกไม้หลายขนาดเป็นรูปเจดีย์ จำนวน 6 - 7 ชั้น 3. ให้เล่นภาพตัดต่อไม้เกิน 5 ชั้น 4. เล่นประกอบชิ้นส่วนเป็นรถโดยใช้ล้อตัวใหญ่ ๆ 5. เล่นกระดานหกได้ 10 ครั้ง 6. ให้เล่นร้อยลูกปัดเม็ดโต 7. ให้เดินขึ้นลงบันไดโดยลำพัง 8. โยนลูกบอลไปไกล 5 ฟุต	1. เล่นของเล่นโดยไม่รุนแรง 2. รู้จักแสดงความเสียใจเมื่อทำของเล่นบุบสลาย 3. ให้ช่วยตนเองโดยร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นน้อยที่สุดในเวลา 30 นาที 4. ให้ทำงานเพื่อรับรางวัลได้นาน 15 นาที 5. ให้ขอโทษเมื่อแสดงอาการก้าวร้าว 6. ให้อ่านหนังสือกับเพื่อนหรือตามลำพัง 7. ให้ฝึกปฏิบัติตามกติกาของห้อง 8. ให้เล่นกับเพื่อน 1 – 2 คน	1. ให้หาของเล่นที่หายไป 2. แกะหรือเปิดให้ดูส่วนประกอบของวัตถุ 3. สอนให้นับเลข 1 - 3 4. บอกเพศหญิง – ชาย 5. ให้เรียนรู้และหาคำตอบจากสิ่งแวดล้อม 6. เชื้อฟังผู้ใหญ่อย่างน้อยร้อยละ 50 ของคำสั่งสอน 7. ให้บอกความต้องการเมื่ออยู่ในภาวะคับข้องใจ

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

กลุ่มอายุ	แนวการจัดประสบการณ์		
	ด้านร่างกาย	ด้านอารมณ์สังคม	ด้านสติปัญญาและภาษา
18 – 24 เดือน (ต่อ)	9. เดินบนไม้แผ่น กระดาน กว้าง 6 นิ้ว ยาว 6 ฟุต 10. ให้กระโดด 2 ขา 11. ให้เปิดฝาขวดชนิด เกลียว 12. ให้ทดลองตัดโดยใช้ กรรไกร 13. ให้จับจี้สามล้อโดย นั่งบนอานและบังคับ เบรก	9. ให้รู้จักการยิ้มให้แขก ที่มาเยี่ยม 10. ให้รู้จักแสดงความรัก ต่อผู้อื่น 11. ให้รู้จักการขอบคุณ ขอ และสวัสดิ์ 12. ให้ยอมรับความต้องการ การของผู้อื่น 13. ให้โต้ตอบด้วยความ ยินดีถ้าเพื่อนขอร้อง	
24 – 36 เดือน (2 – 3 ปี)	1. ร้อยของเล่นเป็นพวง 2. เล่นหยอดของลง กล่องหรือหลุม 3. ซ้อนถ้วยหลายขนาด 4. เล่นภาพตัดต่อได้ 6 -8 ชิ้น 5. ดึงเชือกกระดานปัก หมุด 6. ถอดของเล่นจากกัน และประกอบใหม่ 7. วาดวงกลมและ สี่เหลี่ยม 8. พับกระดาษ	1. ระบายความรู้สึกโดยการ วาดภาพระบายสี 2. ร้องเพลงเป็นกลุ่มความ ยาวไม่เกิน 4 บรรทัด 3. ทำท่าทางประกอบเพลง 4. เล่นเครื่องดนตรี 5. ให้ยอมรับบางคนบ้าง 6. ให้ยอมฟังผู้ใหญ่โดยไม่ โกรธ 7. ให้ใช้คำว่า ขอขอบคุณ ขอ สวัสดิ์... 8. ให้เล่นกับเด็กหลาย ๆ คนได้ด้วยดี	1. เล่นเจดีย์สลับสีได้ ถูกต้อง 2. ใช้วัตถุนับในจำนวน มากกว่า 3 3. นับเรียงเลข 1 - 10 4. จับคู่ตัวเลข 1 - 3 5. บอกอายุของตน 6. แยกภาพเหมือน-ต่าง , ขนาดใหญ่-เล็ก 7. เรียกชื่ออวัยวะร่างกาย อย่างน้อย 6 อย่าง 8. จับคู่ผิวสัมผัสที่ เหมือนกันโดยไม่มอง

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

กลุ่มอายุ	แนวการจัดประสบการณ์		
	ด้านร่างกาย	ด้านอารมณ์สังคม	ด้านสติปัญญาและภาษา
24 – 36 เดือน (2 – 3 ปี) (ต่อ)	9. วาดวงกลมและ สี่เหลี่ยมซ้อนกัน หลายวง 10. ลากเส้นตามรอยปะ 11. ปะ คัดกระดาษชิ้น เล็ก ๆ ในกระดาษแผ่น ใหญ่ 12. ปั้นแป้ง , ดินน้ำมัน เป็นรูปหมา นก ลิงนก 13. ระบายสีโดยอิสระ 14. ให้ขึ้นลงบันไดโดย ใช้เท้า 15. เดินรักษาสมดุลบน ไม้กว้าง 4 นิ้ว ยาว 6 ฟุต 16. เล่น โยนลูกบอล	9. ให้ปฏิบัติตามคำสั่งของ ผู้ใหญ่ 10. ให้รู้จักยอมรับ พฤติกรรมของตน	9. ให้บอกว่าจะไร หายไป 10. ใช้สีตามคำสั่ง , ให้แยกสีแดง เหลือง น้ำเงิน 11. แยกรูปร่าง 12. ใช้คำศัพท์ง่าย ๆ ร้อน 13. เรียกชื่อวัตถุอย่าง ถูกต้อง 14. บอกชื่ออวัยวะ ร่างกายได้ 11 ชื่อ 15. เล่นเกม เล่นบล็อก เล่นบทบาทสมมติ เล่นเลียนแบบชีวิต จริง

ที่มา : อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, 2531, 3-6.

จากตารางที่ 2.6 ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงแนวทางในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก 1 – 3 ขวบ เพื่อพัฒนาด้านร่างกาย ด้านอารมณ์สังคม ด้านสติปัญญาและภาษา ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงอายุ ที่แบ่งออกได้ละเอียดแยกย่อยลงไปอีก คือ ระหว่างอายุ 12-14 เดือน อายุ 14-18 เดือน อายุ 18-24 เดือน และอายุ 24-36 เดือน ย่อมแสดงให้เห็นว่า เมื่อวัยเปลี่ยนแม้ช่วงอายุห่างกันเพียง 3 เดือน 5 เดือน หรือ 9 เดือน การกระตุ้นพัฒนาการต้องมีความแตกต่าง

เพื่อให้เด็กก้าวไปสู่การพัฒนาขั้นใหม่ จึงไม่ควรจัดกิจกรรมในลักษณะคงเดิมแก่เด็กกลุ่มอายุนี้ซ้ำ ๆ เป็นระยะเวลาติดกันนานเกินไป

ประสบการณ์ กิจกรรมการพัฒนาร่างกาย และวัสดุอุปกรณ์เสนอแนะสำหรับเด็ก

1-3 ขวบ

ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก 1-3 ขวบนั้น จะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างประสบการณ์ กิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ควบคู่กันไปด้วย ซึ่ง พิทยาภรณ์ มานะจิติ (2541, 93-95) ได้เสนอแนะไว้ แยกเป็น 2 ช่วงอายุ ดังนี้

ประสบการณ์ กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์สำหรับเด็ก 1 – 2 ขวบ

ตารางที่ 2.7 ประสบการณ์ กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์เสนอแนะสำหรับเด็ก 1 – 2 ขวบ

ประสบการณ์	กิจกรรม	วัสดุอุปกรณ์
1. การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่	1. เดิน 2. กระโดด 3. วิ่ง 4. ปีน 5. ม้วนตัว 6. ลื่นไถล 7. คลาน 8. เดินข้าม , ใต้ 9. ปีนขึ้นลง 10. กระโดดขึ้นกระโดดลง 11. คลาน มุด ลอด และข้าม 12. นั่งนิ่ง ๆ 13. ซ่อนและค้นหา 14. จัดของ 15. ก่อกองฟางวัสดุสิ่งของ 16. ตีลังกา	1. ท่อนไม้ 2. ก้อนหินและท่อนไม้ฝักเดิน 3. อุโมงค์มุดลอด (กล่องกระดาษ , โฟม) 4. ฟันซีเมนต์ , ฟันตัวนอน 5. แผ่นไม้กระดานหัดเดิน 6. รถลากเข็น 7. กระโจมเล็ก ๆ 8. กล่องใบใหญ่ 9. ลังไม้ 10. โด๊ยะ , เก้าอี้ 11. ขอบเล่นลากจูง 12. สายยางและกาละมัง 13. ล้อเข็นไม้ กระป๋อง
2. การสัมผัส	1. หมุนไปรอบ ๆ 2. ถือ	1. กล่องหยอดบล็อก 2. ลูกบอล

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ประสบการณ์	กิจกรรม	วัสดุอุปกรณ์
2. การสัมผัส (ต่อ)	3. ปา 4. กลิ้ง 5. จัดของ 6. ก่อ 7. ใส้จนเต็ม 8. เทออก 9. ค้นหา 10. สร้าง 11. เรียงแถว 12. ผลักและดึง 13. ต่อ 14. ทำให้พอดี 15. ทิ้งของ	3. แท่งไม้บล็อก 4. ตุ๊กตาหลายขนาด 5. กล่องหลายขนาด 6. ของเล่นประเภทขยวดยาน 7. ตะกร้าสะสมของ 8. ภาพตัดต่อ 9. เจลลี่สลับสี
3 การรับรู้โดยการรู้สึก	1. สลัดมือ สลัดเท้า 2. เทของ เทน้ำ 3. เต็มให้เต็ม 4. ตบมือ 5. ทำให้เกิดเสียง 6. ตั้งเวลานาฬิกาและฟังเสียง 7. ใส้และถอด 8. ป้อน , ประทับตรา 9. เล่นกับจิ้งหะ	1. อุปกรณ์เล่นน้ำ 2. อุปกรณ์ทำให้เกิดเสียง 3. ทราย
4. การคิดจินตนาการและ ความคิดรวบยอด	1. ยก , ถือ 2. กอด 3. พูดยั่ว 4. ซ่อนและค้นหา 5. จินตนาการ	1. ไม้ชนิดต่าง ๆ 2. สถานที่เล่นซ่อนหา 3. อุปกรณ์เครื่องเล่นตุ๊กตา

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ประสบการณ์	กิจกรรม	วัสดุอุปกรณ์
4. การคิดจินตนาการและ ความคิดรวบยอด (ต่อ)	6. แกล้งทำเป็นสัตว์ 7. ทำเสียงสูงต่ำ 8. จับคู่, หยอดรู 9. จัดของ, สร้าง	

จากตารางที่ 2.7 แสดงให้เห็นว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอายุ 1-2 ขวบ ประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ การสัมผัส การรับรู้โดยการรู้สึก การกระตุ้นการคิด จินตนาการ และสร้างความคิดรวบยอด กิจกรรมที่ครูจัดต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดประสบการณ์ และต้องรู้จักเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างถูกต้องเหมาะสมดังได้เสนอไว้ข้างต้น

ประสบการณ์ กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์สำหรับเด็ก 2-3 ขวบ

ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก 2-3 ขวบ มีกิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์เสนอแนะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเด็กดังนี้ (พิทยาภรณ์ มานะจुติ, 2541, 97-98)

ตารางที่ 2.8 ประสบการณ์ กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์เสนอแนะสำหรับเด็ก 2-3 ขวบ

ประสบการณ์	กิจกรรม	วัสดุอุปกรณ์
1. สနာมเล่น	1. กระจะโดด , กระจะโดดข้่ามร้่ว 2. ปีนป้่าย 3. เล่นฝีกสมดุล 4. ฝีกสมธิ 5. คลาน 6. หมุนไปรอบ ๑ 7. ร้ิ่ง	1. ตอไม้ 2. ท่อนไม้ 3. บริเวณสนามที่คลานต่ำ 4. ก้อนหิน , โขดหิน

ตารางที่ 2.8 (ต่อ)

ประสบการณ์	กิจกรรม	วัสดุอุปกรณ์
2. เล่นกับเศษวัสดุ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กระโดด 2. ทำท่าตามจังหวะ 3. คลาน 4. หมุนไปรอบ ๆ 5. ลากจูง 6. เล่นฝึกสมดุค 7. ส่งต่อและส่งข้าม 8. เข้าและออก 9. ปีนป่าย 10. สร้าง 11. โยน , ปา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แท่งไม้หลายขนาด 2. อุปกรณ์ให้ฝึกการผลัก 3. เชือกไนลอนสำหรับใช้กระโดด 4. เชือก , สายยาง 5. อุปกรณ์เฟอร์นิเจอร์ 6. ห่วงวงกลม 7. ของให้ถือเล่น
3. เครื่องเล่นสนาม	<ol style="list-style-type: none"> 1. เล่นชิงช้า 2. เล่นห่วงยางห้อยโหน 3. เล่นสามล้อถีบ 4. เล่นสามล้อ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. อุโมงค์มุดลอดขางรถยนต์ 2. ก่อกระดาด , ถังยางมะตอย 3. ผนัง , กำแพงสำหรับเล่นระบายภาพ 4. พื้นดิน , พื้นซีเมนต์
4. การเล่นกับวัสดุของเล่นจากธรรมชาติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เล่นกับเศษไม้ , กิ่งไม้ 2. เล่นขุด 3. เล่นตวง , เทน้ำ , สลัดน้ำ 4. เล่นกรอกน้ำใส่ขวด 5. เล่นปั้น , คลึง , บีบ 6. เล่นประกอบเศษวัสดุเป็นสิ่งที่มีความหมาย 7. เล่นเสียบ , ใส , หยอดลง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เศษไม้ , ใบไม้ 2. ใบไม้ 3. ดอกไม้ 4. อุปกรณ์ชุดเล่นน้ำ 5. แป้งปั้นขนม 6. ขนปีกไก่ 7. กระดาษทราย 8. อุปกรณ์ทำสวน

ตารางที่ 2.8 (ต่อ)

ประสบการณ์	กิจกรรม	วัสดุอุปกรณ์
5. เล่นกับของเล่น	1. เล่นลากรถ 2. เล่นต่อภาพ 3. เล่นร้อยลูกปัด 4. เล่นแต่งตัวตุ๊กตา 5. เล่นก่อบ้านบล็อก	1. รถลากเล็ก 2. ภาพตัดต่อ 3. ลูกปัดร้อยเชือก 4. ตุ๊กตา 5. แท่งไม้บล็อก

จากตารางที่ 2.8 แสดงให้เห็นว่าในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก 2-3 ขวบ มีขั้นของประสบการณ์ที่ต้องเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้น ต้องใช้สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่แตกต่าง เป็นวัสดุของจริงได้มากขึ้น ในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมจึงต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมสอดคล้องกันเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงจะเอื้อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตามเป้าหมาย

4.4.2 การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก 3-5 ขวบ

ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก 3-5 ขวบนั้น ผู้ดูแลเด็กควรมีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้แก่เด็ก เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ กระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน ต้องจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และช่วยเหลือในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มและพัฒนาบุคลิกภาพที่เหมาะสม ด้วยการจัดประสบการณ์ทางสังคมให้เด็กได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มอย่างเหมาะสมกับเด็ก และตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของเด็ก ผู้ดูแลเด็กควรปฏิบัติตนให้มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดในขณะที่ให้การดูแลเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ จากการใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ควบคู่ไปกับเรื่องของ การดูแลสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมทั้งภายในภายนอกในศูนย์เด็กเล็กควรให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ดังที่ กรมอนามัย (2547, 6) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ดูแลเด็กควรเข้าใจและให้การยอมรับเด็ก มีความรู้ในด้านจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก เข้าใจธรรมชาติของเด็ก และยอมรับว่าเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน และควรพยายามจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความแตกต่างของเด็กแต่ละคนให้มากที่สุด ผู้ดูแลเด็กไม่ควรตั้งความหวังในตัวเด็กสูงเกินความเป็นจริง ไม่ควรคาดหวังในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เช่น จะสอนให้เด็กเก่งทุกคน ผู้ดูแลเด็กควรมุ่งหวังให้เด็กสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามควรแก่วัย และอัตรภาพของเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

4.4.2.1 ประสบการณ์ที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัย

กรมอนามัย (2547, 6-15) ได้กำหนดแนวการจัดประสบการณ์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กในด้านต่าง ๆ ไว้ว่า ศูนย์เด็กเล็กต้องจัดให้มีกิจกรรมการเล่นและสันทนการที่ผู้ดูแลเด็กจัดให้กับเด็กปฐมวัย เพื่อเตรียมความพร้อมทางร่างกายที่ทำให้เด็กแข็งแรงและให้เด็กได้พัฒนาการรับรู้ การพูด การฟัง ความจำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการ และได้พัฒนาความพร้อมทางด้านอารมณ์ ซึ่งสามารถทำผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่ช่วยฝึกทักษะในการฟังจังหวะ พัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรง ฝึกการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน และเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น ทำท่าประกอบเพลง เคลื่อนไหวร่างกายตามข้อตกลง เด็กวัยนี้ กล้ามเนื้อมัดใหญ่เจริญเติบโต โดยเฉพาะส่วนแขน ขา ลำตัว การสอนกิจกรรมควรหนักไปในการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ เช่น ส่วนแขนและขา เด็กวัยนี้ชอบทำตามใจตนเอง การรวมกลุ่มไม่ควรเกิน 7 คน กิจกรรมที่สอนจึงควรให้มีทั้งเล่นตามลำพังหรือแบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ

การจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ ควรเริ่มจากการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ ไม่ควรมีระเบียบวิธีการยุ่งยากมากมายนัก เช่น ให้เด็กได้กระจายอยู่ภายในห้องและเคลื่อนไหวอย่างอิสระ ผู้ดูแลควรให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเองอย่างอิสระ และเป็นไปตามความนึกคิด ให้เด็กได้แสดงเลียนแบบในเรื่องต่าง ๆ เช่น ชีวิตครอบครัว ชีวิตในโรงเรียน กิจกรรมตามธรรมชาติ (ตกปลา พายเรือ การยก การแบก ฯลฯ) นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กควรกำหนดจังหวะสัญญาณนัดหมาย ในการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เช่น เปลี่ยนท่าหรือหยุดให้เด็กได้ทราบเมื่อทำกิจกรรมทุกครั้ง การสร้างบรรยากาศอย่างอิสระในห้องจะช่วยให้เด็กเกิดความอบอุ่น เพลิดเพลิน รู้สึกสบาย และสนุกสนาน หลังจากเด็กได้ทำกิจกรรมออกกำลังกายเคลื่อนไหวร่างกายแล้ว ควรให้เด็กได้พักผ่อน ผู้ดูแลเด็กอาจจะให้เด็กนอนเล่นบนพื้นภายในห้อง หรือนั่งพักใต้ต้นไม้ ในกรณีที่ออกมาทำกิจกรรมในสนาม

2) กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแบ่งปันและการรอคอย รู้จักการปรับตัว และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมดังกล่าวได้แก่ การวาดภาพระบายสี การพิมพ์

ภาพด้วยวัสดุต่าง ๆ การปั้นดินน้ำมัน การพับ ฉีก ตัด ปะกระดาษ หรือการประดิษฐ์ของเล่นจากเศษวัสดุต่าง ๆ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ควรจัดให้มีทุกวัน โต๊ะสำหรับทำกิจกรรมควรเป็นโต๊ะรวมที่เด็กสามารถล้อมวงกันทำงานได้ มีโอกาสใช้ของร่วมกัน เช่น โต๊ะสำหรับวาดภาพด้วยสีเทียน โต๊ะสำหรับวาดภาพด้วยสีน้ำ ผู้ดูแลเด็กจะต้องใช้คำถามที่จะช่วยให้เด็กคิดในระหว่างการสร้างหรือเสนอผลงาน ทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจและมีความมั่นใจในตนเอง สำหรับการประเมินผลงานเด็ก ควรพิจารณาในด้านพัฒนาการและจุดประสงค์อื่น เช่น ความสามารถตามวัย ลักษณะของเส้นที่ลาก การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ มากกว่าการประเมินจากความสวยงาม และความเหมือนของจริง

การจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กที่จะได้มากที่สุด ส่วนจำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้นอยู่กับความหมายของแต่ละท้องถิ่น

3) กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ทำให้เด็กรู้จักระวังอันตรายจากการเล่นทั้งของตนเองและผู้อื่น รู้จักการเล่นและการปรับตัวเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้รับความสนุกสนาน และผ่อนคลายความเครียด กิจกรรมกลางแจ้ง เช่น การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นอิสระ การเล่นเกมกลางแจ้ง เป็นต้น การจัดสนามเด็กเล่น จะต้องจัดสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เป็นสถานที่ที่เด็กจะสามารถทำกิจกรรมการเล่นได้ทุกแห่ง ดังนั้นจึงต้องจัดสถานที่ให้มีบรรยากาศ ที่จะกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการเล่นและการกระทำ ซึ่งจะเป็นการช่วยเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม การจัดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องเล่น และเครื่องเล่นสนามจะต้องคำนึงถึงคุณภาพด้านที่จะช่วยจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการ การพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก เครื่องเล่นควรเป็นสิ่งที่ช่วยฝึกทักษะให้แก่เด็กหลายอย่าง มีวิธีการเล่นที่ปลอดภัย สามารถให้เด็กเล่นร่วมกันได้หลายคน มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวัย และความสามารถของเด็ก เครื่องเล่นสนามไม่จำเป็นจะต้องจัดซื้อมาด้วยราคาแพง แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ ขนาดที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย และความแข็งแรง ปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายต่อเด็ก ผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลความสะอาด และหมั่นตรวจสอบสภาพของเครื่องเล่นทุกชนิดให้ปลอดภัยอยู่เสมอ เช่น ดูแลอย่าให้มีตะปู หรือน็อตโผล่ขึ้นมาบนเครื่องเล่นหรือหลุดออกไป

4.) กิจกรรมเสริมประสบการณ์

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ จัดได้โดยใช้วิธีการสนทนาซักถามจากประสบการณ์และจากภาพให้เด็กได้ปฏิบัติจริงหรือการเล่านิทาน เป็นต้น กิจกรรมนี้จะช่วยฝึก

ทักษะในการฟังและการพูด ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา กล้าแสดงความคิดเห็น ฝึกทักษะในการคิด การสังเกต และการเปรียบเทียบลักษณะกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่จัดให้เด็ก ต้องจัดเป็นกิจกรรมที่เด็กวัยนี้สนใจ เช่น การเล่านิทาน ร้องเพลง หรือกิจกรรมที่让孩子เรียนรู้จากของจริง เช่น การสังเกตพืช สัตว์ ของใช้ในชีวิตประจำวัน อาชีพของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน การเล่นเกมบทบาทสมมุติ การสาธิต การทัศนศึกษา การทดลองง่าย ๆ การปฏิบัติ การประกอบอาหารหรือการใช้อุปกรณ์เพื่อทดลองขั้นพื้นฐาน

5) กิจกรรมเสรี

กิจกรรมเสรี ได้แก่ การเล่นตามมุมต่าง ๆ เช่น มุมบ้าน มุมบล็อก ตัวต่อตามจินตนาการ เป็นต้น กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการสังเกต สำรวจ และการปฏิบัติจริง ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา รู้จักการแบ่งปัน และการรอคอย การจัดให้เด็กเล่นตามมุมต่าง ๆ ผู้ดูแลเด็กควรให้เด็กมีสิทธิที่จะเลือกเข้าเล่นตามใจชอบ ควรให้เล่นวันละหลาย ๆ มุม ตามความสนใจ โดยผู้ดูแลเด็กทำหน้าที่เป็นเพียงผู้คอยดูแลห่าง ๆ หากมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปช่วย เช่น ช่วยอ่านนิทานให้เด็กฟังในมุมหนังสือ หรือขณะเด็กเล่นเกมบทบาทสมมุติอาจมีคำสนทนาที่เด็กยังไม่เข้าใจ ผู้ดูแลอาจเพิ่มเติมให้ในโอกาสอันควร กิจกรรมเสรี จัดเป็นมุมต่าง ๆ ได้ดังนี้

(1) มุมบ้าน

ปกติเด็กจะเล่นกันเป็นกลุ่ม โดยเล่นเลียนแบบชีวิตจริงในมุมบ้าน อาจเล่นเป็นบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัว หรือเลียนสภาพอื่น ๆ ที่เด็กพบเห็นมา การเล่นเกมบทบาทสมมุติจะช่วยให้เด็กเข้าใจโครงสร้างของสังคมดีขึ้น ช่วยให้เรียนรู้ว่าในสังคมของครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา นอกจากนี้ยังมีเพื่อนบ้านและบุคคลในชุมชน เช่น ตำรวจ ทหาร หมอ พยาบาล การที่เด็กเล่นด้วยกันจะทำให้มีการพัฒนาด้านภาษา เด็กจะพูดจาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา เด็กจะได้ศัพท์ใหม่เพิ่มขึ้น การพูดบ่อย ๆ จะช่วยให้เด็กได้ฝึกออกเสียงคำต่าง ๆ และเป็นการฝึกนำคำมาเรียบเรียงเป็นประโยคได้ด้วย นอกจากนี้เด็กจะได้รับการพัฒนาทางด้านอารมณ์ และสังคมโดยเด็กจะเรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น รู้จักอดกลั้น รู้จักปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน เด็กจะฝึกปฏิบัติในเรื่องเหล่านี้ตลอดเวลาที่เล่น

(2) มุมบล็อก

มุมนี้จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะจินตนาการและก่อสร้างโดยใช้บล็อกที่มีรูปทรงต่าง ๆ เช่น สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม ครึ่งวงกลม และทรงกระบอก เป็นการฝึกประสาทสัมผัสต่างกับมือ ฝึกความคิดสร้างสรรค์ เด็กมีความอิสระในการใช้ความคิดในการก่อสร้างให้เป็นรูปใด ๆ ก็ได้ บล็อกที่จัดไว้ให้เด็กเล่นควรมีปริมาณเพียงพอสำหรับเด็ก หากเป็น

แท่งไม้ที่ทำขึ้นเองควรจัดแต่งให้เรียบร้อย ไม่มีเหลี่ยม และพื้นผิวเรียบเนียน สามารถตั้งต่อกันได้ ผู้ดูแลเด็กควรชี้แจงเด็กและสาธิตการเล่น เช่น การต่อบล็อกเป็นบ้าน ต่อเป็นรถ ฯลฯ ให้เด็กสร้างตามใจชอบ และจะต้องไม่นำมาทุบตีเพื่อนเพราะจะทำให้เพื่อนเจ็บ ผู้ดูแลเด็กคอยสังเกตการเล่นของเด็กด้วย นอกจากนี้ควรฝึกให้เด็กเก็บของเข้าที่เมื่อการเล่นสิ้นสุดลง โดยแยกบล็อกออกเป็นพวก ตามลักษณะรูปร่างและขนาดเป็นการสอนให้เด็กมีความรับผิดชอบ เล่นแล้วรู้จักเก็บฝึกริฉันทัดไปด้วยในขณะเดียวกัน

(3) มุมหนังสือ

เพื่อให้เด็กมีความคุ้นเคยกับหนังสือ และมีลักษณะนิสัยรักการอ่าน จึงต้องมีการจัดมุมนี้ ผู้ดูแลเด็กเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้ใกล้ชิดกับหนังสือ ควรหาเวลาอ่านหนังสือนิทานได้เด็กฟัง และต้องฝึกให้เด็กรู้จักและถนอมหนังสือ ตลอดจนการเก็บหนังสือเข้าที่ให้เรียบร้อยเมื่อใช้แล้ว

(4) มุมธรรมชาติหรือมุมวิทยาศาสตร์

เป็นมุมที่ช่วยฝึกให้เด็กมีความสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เป็นคนช่างสังเกต รักธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ ผู้ดูแลเด็กจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น การนำเมล็ดถั่วเขียวมาเพาะ โดยการวางในแก้วที่มีสำลีชุบน้ำอยู่ เด็กจะได้เฝ้าดูการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา จนกระทั่งเมล็ดถั่วเขียวค่อย ๆ งอกเป็นถั่วงอก

มุมต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงแนวการจัดกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้านเป็นสำคัญ มุมที่จะให้ประสบการณ์แก่เด็กอาจมีมากขึ้นหรือน้อยลงแล้วแต่สภาพสังคมของเด็กและเด็กจำเป็นต้องได้รับประสบการณ์ใดบ้าง ผู้ดูแลเด็กจะต้องเพิ่มเติมให้ แต่ประสบการณ์เหล่านั้นจะต้องช่วยพัฒนาเด็กได้ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

6) กิจกรรมเกมการศึกษา

เกมการศึกษา หมายถึง กิจกรรมการเล่นที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานการศึกษาเพื่อฝึกความพร้อมในการเรียนวิชาต่าง ๆ ในชั้นประถมศึกษาต่อไป โดยมุ่งให้เด็กได้ใช้สติปัญญาสังเกต คิดหาเหตุผลและแก้ปัญหา ตลอดจนเป็นการพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก และประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา รู้จักแบ่งปัน และการรอคอย เช่น การต่อภาพจับคู่ภาพเหมือน การเรียงภาพตัดต่อ เป็นต้น เด็กควรมีโอกาสได้เล่นเกมการศึกษาทั้งเล่นเดี่ยวและเล่นเป็นกลุ่ม เพราะนอกจากเป็นการจัดกิจกรรมที่สนองความต้องการตามวัยแล้ว เกมการศึกษายังช่วยฝึกทักษะความพร้อมทางด้านร่างกาย เชาว์ปัญญา อารมณ์ สังคม อีกด้วย เกมแต่ละ

ชุดจะต้องจัดทำกล่องใส่เป็นชุด ๆ เด็กควรได้เล่นเกมครบทุกชุด เนื่องจากแต่ละชุดมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ผู้ดูแลควรเดินดูขณะเด็กเล่นเพื่อให้คำแนะนำเมื่อเด็กเล่นผิด และฝึกให้เด็กได้ปฏิบัติจนเป็นนิสัยว่า เมื่อเล่นเสร็จจะต้องเก็บเกมลงกล่องเป็นชุด ๆ เพื่อฝึกความรับผิดชอบ

4.4.3 การกำหนดตารางกิจกรรมของเด็กตามวัย

การกำหนดตารางกิจกรรมควรคำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับมากที่สุด ส่วนการจะจัดกิจกรรมใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของท้องถิ่น และความมุ่งหมายของแผนการจัดประสบการณ์ที่เตรียมไว้

4.4.3.1 ตัวอย่างการจัดตารางกิจกรรมของเด็กตามวัย

แบบที่ 1 (อายุ 3 – 4 ปี)

08.00 – 08.45	มาถึงโรงเรียน
08.45 – 09.00	เข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์
09.00 – 10.00	กิจกรรมการเล่นตามมุมต่าง ๆ (กิจกรรมในร่ม และกลางแจ้ง)
10.00 – 10.20	เข้าห้องน้ำ ล้างมือ รับประทานอาหารว่าง ดื่มนม
10.20 – 11.30	เล่านิทาน ฟังเพลง แสดงท่าทาง
11.30 – 12.30	รับประทานอาหารกลางวัน แปรงฟัน
12.30 – 13.30	นอนพัก
13.30 – 14.30	เตรียมตัวกลับบ้าน

แบบที่ 2 (อายุ 4 – 5 ปี)

08.00 – 08.45	มาถึงโรงเรียน
08.45 – 09.00	เข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์
09.00 – 09.30	รวมกลุ่มสนทนา
09.30 – 10.00	กิจกรรมฝึกความพร้อม
10.00 – 10.20	เข้าห้องน้ำ ล้างมือ รับประทานอาหารว่าง ดื่มนม
11.20 – 11.30	เล่านิทาน ฟังเพลง แสดงท่าทาง
12.30 – 12.30	รับประทานอาหารกลางวัน แปรงฟัน
12.30 – 13.30	นอนพัก
13.30 – 14.30	กิจกรรมสร้างสรรค์

ที่มา : กรมอนามัย, 2547, 11.

แบบที่ 3 (อายุ 3 – 5 ปี)

07.30 – 08.45	รับเด็กจากผู้ปกครอง
08.45 – 09.00	เข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ ตรวจร่างกาย อบรมมารยาท
09.00 – 09.15	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ ฝึกสมาธิ
09.15 – 09.30	เข้าห้องน้ำ ล้างมือ รับประทานอาหารเช้า ดื่มนม
09.30 – 09.50	กิจกรรมสร้างสรรค์
09.50 – 10.20	กิจกรรมกลางแจ้ง
10.20 – 10.40	กิจกรรมเสริมประสบการณ์
10.40 – 11.00	เกมการศึกษา
11.00 – 11.30	เสริมเรื่องมารยาทบนโต๊ะอาหาร เข้าห้องน้ำ ล้างมือ รับประทานอาหารกลางวัน
12.00 – 15.00	เสริมเรื่องการแปร่งฟัน อาบน้ำ ดื่มนม นอนกลางวัน
15.00 – 15.30	เข้าห้องน้ำ ล้างมือ รับประทานอาหารเช้า ดื่มนม
15.30 – 15.45	ทำความสะอาดร่างกายเพื่อเตรียมรอผู้ปกครองมารับ
15.45 – 16.30	เล่นกิจกรรมเสรี รอผู้ปกครองรับกลับบ้าน

ที่มา: ศูนย์ศึกษาพัฒนาเด็ก วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี อ่างใน กรมอนามัย, 2547, 12.

4.5 สื่อเครื่องเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย

สื่อเครื่องเล่น เป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการนำมาใช้พัฒนาเด็กปฐมวัย โดยจะขาดเสียมิได้ ศูนย์เด็กเล็กจะต้องจัดหาและจัดให้มีการนำสื่อมาใช้ในการพัฒนาเด็กอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็กได้รับการพัฒนาอย่างดีที่สุด

4.5.1 ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

ศิริพรรณ ยิ้มย่อง (2544, 51) ได้จำแนกประเภทของสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภทกว้าง ๆ ดังนี้

4.5.1.1 สื่อการเรียนการสอนประเภทวัสดุ แยกออกเป็นหมวดหมู่ย่อยดังนี้

- 1) วัสดุประเภทหนังสือ ได้แก่ แผนการจัดประสบการณ์และแนวการจัดประสบการณ์
- 2) วัสดุประเภทรูปภาพ บัตรภาพ แผนภูมิต่าง ๆ

4.5.1.2 สื่อการเรียนการสอนประเภทอุปกรณ์ คือ อุปกรณ์นอกห้องเรียน และ อุปกรณ์ในห้องเรียน แยกออกเป็นหมวดหมู่ย่อยดังนี้

1) อุปกรณ์นอกห้องเรียน แบ่งเป็นอุปกรณ์ประจำตัวเด็กอนุบาล เครื่องเล่นสนามได้แก่ชิงช้า กระดานลื่น บาร์โหน กระดานหก บ่อทราย ม้าหมุน ราวไต่ โคร่งไต่ อุปกรณ์ที่ทำจากวัสดุต่าง ๆ เช่น อุโมงค์มุดลอดหรือยางรถยนต์ อุปกรณ์ประจำโรงเรียน ได้แก่ ป้ายชื่อโรงเรียน เสาธง ธงชาติ ป้ายสถิติต่าง ๆ ป้ายนิทรรศการ เครื่องวัดส่วนสูง สายวัด ตัว เครื่องใช้สัญญาณบอกเวลา แผนผังบริเวณโรงเรียน แผนที่ประเทศไทยและ ดงขะ

2) อุปกรณ์ในห้องเรียน แบ่งเป็นอุปกรณ์ต่อไปนี้

1) อุปกรณ์สำหรับเล่นในร่ม ได้แก่ ภาพตัดต่ออุปกรณ์ฝึกเซาว์ แ่งไม้บล็อก บานจำลอง กระบะทราย

2) อุปกรณ์ประกอบบทเรียน ได้แก่ ลูกคิด แผนภูมิ ภาพพลิก เครื่องชั่ง ตวง เครื่องเคาะจังหวะ เมล็ดพืช เครื่องหมายจราจร ลูกโลก

3) อุปกรณ์ประจำห้องเรียน ได้แก่ ภาพสำหรับประดับฝาผนัง ปฏิทินพระบรมฉายาลักษณ์ พระพุทธรูป ป้ายห้อง ป้ายแสดงสถิติจำนวนนักเรียน

พิทยาภรณ์ มานะจตุติ (2541, 99-129) และกุลยา ตันติผลาชีวะ (2549, 12-15) ได้เสนอประเภทของสื่อการเรียนการสอนโดยยึดตามวัยเด็ก โดยสอดคล้องกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

4.5.1.3 สื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กเล็ก ต่ำกว่า 3 ขวบ

1) สื่อการฟัง ได้แก่ เครื่องดนตรี เครื่องเขย่า เทปบันทึกเสียง นิทาน เพลง เครื่องเคาะจังหวะ

2) สื่อการดู ได้แก่ อ่างปลา บ่อปลา ชงรีว ริปบิ้น หนังสือภาพ กระดานผ้าสำลี กระจกเงา ภาพตัดต่อและฟองน้ำหลายรูปทรง

3) สื่อการสัมผัส ได้แก่ ตุ๊กตาผ้า ลูกบอล กล้องหลายขนาด ตุ๊กตา กัดได้ ของสำหรับรื้อ

4) สื่อการจัดกระทำ ได้แก่ แผ่นไม้สีต่าง ๆ ชุดเครื่องแต่งกาย ชุดของเล่น เครื่องครัว ชุดต่อภาพ ชุดเล่นน้ำเล่นทราย ของเล่นลากจูง และลูกร้อยต่าง ๆ

5) สื่อของเล่นสมมุติ ได้แก่ ผ้าขนหนู ผ้าโปรง เยื่อไม้ ถุงผ้า บล็อก โฟม ขวดยานขนาดเล็ก หุ่นยนต์ ตุ๊กตายาง หุ่นมือ รถเข็นและโทรศัพท์จำลอง อุปกรณ์ ประกอบการเล่นตุ๊กตาและเล่นขายของ

- 6) สื่อเครื่องเล่นสร้างสรรค์ ได้แก่ สีเทียน สีน้ำและพู่กัน แป้งปั้น
- 7) สื่อกล้านเนื้อไม้ใหญ่ ได้แก่ ลูกบอล ลูกเต๋า ลูกทราย ก้อนหลายขนาด ม้าโยก เรือโยก ชิงช้า กระดานเดิน อุโมงค์มุดลอดโคมห่านาหุ้มพลาสติก บ้านตุ๊กตาจำลอง และเครื่องเล่น

4.5.1.4 สื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กอนุบาล

กองพัฒนาเด็ก กระทรวงมหาดไทย (2542, 4-191), พิทยาภรณ์ มานะจตุติ (2549, 102) และกุลยา ตันติผลาชีวะ (2549, 13-15) ได้จำแนกประเภทของสื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งสรุปได้เป็นประเภทดังนี้

- 1) สื่อการเรียนการสอนภาษา ฝึกการทำงานของประสาทหู ฝึกสมาธิในการฟัง เรียนรู้เรื่องเสียง และฝึกภาษาด้วยการพูด การคิดและความจำ อาจอยู่ในรูปห้องสมุด บ้านภาษา สวนหนังสือที่ให้บริการ สื่อประเภทตัวพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ บัตรคำ บัตรภาพ หุ่นและโรงหุ่น เครื่องเสียง อุปกรณ์เครื่องเขียนและนิทานทุกลักษณะ

- 2) สื่อการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ฝึกความคิดความเข้าใจ เกี่ยวกับการเปรียบเทียบ ด้านขนาด น้ำหนัก ระยะ ทิศทาง จำนวนและค่าของจำนวน และรูปทรงเรขาคณิต อาทิเช่น ลูกคิด รูปทรงเรขาคณิตและตัวเลข ปฏิทิน เทอร์โมมิเตอร์ นาฬิกา ไม้บรรทัด ตารางและกราฟ เครื่องชั่ง ตวง วัด ภาชนะรองรับ ลูกบาศก์ แผ่นผ้า แผ่นหนัง แผ่นยาง กระดาษ ลูกร้อย ภาพจับคู่ ภาพตัดต่อ เกมต่อภาพ แ่งไม้ บล็อก และตัวต่อ

- 3) สื่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา ฝึกการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อม และการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ได้แก่ มุมบทบาทสมมติหรือมุมบ้าน ตุ๊กตา เปล และชุดเสื้อผ้า ของเล่นใช้เล่นจัดบ้าน จัดโต๊ะอาหาร เล่นประกอบอาหาร จัดร้านค้า จัดคลินิก หมอ ลูกโลก แผนที่ ภาพ และของจำลองประกอบการเล่นสมมุติ

4) สื่อการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์

พิทยาภรณ์ มานะจตุติ (2549, 153-163) ได้เสนอสื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสรุปจากแนวคิดของ เดย์ (Day, 1983, 229-230) ว่าประกอบด้วย อุปกรณ์การทดลอง เช่น เทอร์โมมิเตอร์ บารอมิเตอร์ ไม้เมตร ไม้บรรทัด เครื่องชั่งน้ำหนัก อุปกรณ์ตัดทวง นาฬิกาและปฏิทิน อุปกรณ์เพาะเมล็ด เช่น รางปลูกพืช เพาะเมล็ด กระถาง พลับจอบ จานและบัวรดน้ำ อุปกรณ์พิเศษ ได้แก่ แวนขยาย ปริซึม ไฟฉาย กิมกิบ กล้องส่องทางไกล เครื่องเล่นวิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ เครื่องดูดฝุ่น ลูกรอก ชะแลง ล้อและเพลลา กระดิ่ง ไฟฟ้า แม่เหล็ก กระทะไฟฟ้า เครื่องทำน้ำอุ่น โทรโข่ง โทรศัพท์ เครื่องเป่าลม พัดลม กังหัน สวิง เครื่องกำเนิดเสียง วารสารหรือนิตยสาร เป็นต้น

5) สื่อพัฒนาการเรียนการสอน สำหรับพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ ประกอบด้วยเครื่องเล่นสนาม เครื่องปีนป่าย เนินดิน เวทีกลางแจ้ง ชิงช้าและเชือกห้อยโหน กระดานลื่น ม้าหมุน เรือโยก เป็นต้น

การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อนำมาใช้พัฒนาเด็กนั้น ต้องตระหนักในวัยของเด็กโดยละเอียดถี่ถ้วน โดยสื่อเครื่องเล่นของเด็ก 1-3 ขวบ และ 3-5 ขวบ มีความแตกต่างกันในรายละเอียดบางประการ จึงควรนำไปใช้ให้เหมาะสมกับช่วงอายุ ความต้องการ ความสนใจ และเหตุผลในการพัฒนาเด็กเป็นสำคัญ

4.6 มาตรฐานขั้นพื้นฐานของศูนย์เด็กเล็ก

เพื่อให้การพิจารณาและประเมินคุณภาพศูนย์เด็กเล็กเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์เด็กเล็กขึ้น ใช้ในการประเมินศูนย์เด็กเล็กที่ถ่ายโอนจาก กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา เขตพื้นที่การศึกษา และศูนย์ที่องค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์การบริหารส่วนเทศบาลจัดตั้งขึ้นเอง เกณฑ์การประเมินดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.6.1 มาตรฐานและตัวบ่งชี้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2548, 1-16) มีด้วยกันทั้งสิ้น 12 มาตรฐาน 41 ตัวบ่งชี้ แต่ละตัวบ่งชี้มีเกณฑ์การพิจารณา แตกต่างกันไป ในที่นี้จะได้เสนอมาตรฐานและตัวบ่งชี้แต่ละมาตรฐาน ดังต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้ดูแลเด็ก มีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 1.2 มีความรักเด็ก ขยัน อดทน

ตัวบ่งชี้ที่ 1.3 มีความมุ่งมั่น และอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1.4 กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย การศึกษาอนุบาล หรือจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย / การศึกษาอนุบาล หรือเทียบเท่าขึ้นไป

ตัวบ่งชี้ที่ 1.5 หมั่นพัฒนาตนเอง หรือแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

มาตรฐานที่ 2 ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดการประสบการณ์ การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 มีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 มีความรู้ความเข้าใจจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก

ตัวบ่งชี้ที่ 2.3 มีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.4 มีการประเมินพัฒนาการที่สอดคล้องกับสภาพจริงเหมาะสมตามวัย

มาตรฐานที่ 3 ผู้บริหารศูนย์เด็กเล็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ

ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามจรรยาวิชาชีพ

ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 3.3 มีวิสัยทัศน์ และภาวะความเป็นผู้นำ

มาตรฐานที่ 4 ผู้บริหารศูนย์เด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก และผู้เรียน มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 4.1 ผู้ปกครองและชุมชนในพื้นที่ตั้งของศูนย์เด็กเล็กมีความพึงพอใจในคุณภาพของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 4.2 ผู้ปกครองและชุมชนในพื้นที่ตั้งของศูนย์เด็กเล็กมีความพึงพอใจผู้บริหารศูนย์เด็กเล็ก และผู้ดูแลเด็กในการให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ แก่ชุมชนและส่วนรวม

มาตรฐานที่ 5 ศูนย์เด็กเล็กมีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 5.1 ส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 5.2 ส่งเสริมพัฒนานวัตกรรม การจัดประสบการณ์เรียนรู้และสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 ศูนย์เด็กเล็กมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

ตัวบ่งชี้ที่ 6.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการทางสมอง ตอบสนองความสนใจและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 6.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม

ตัวบ่งชี้ที่ 6.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านดนตรี ศิลปะ และการเคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ที่ 6.4 จัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์ วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาไทย

ตัวบ่งชี้ที่ 6.5 จัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

**มาตรฐานที่ 7 ศูนย์เด็กเล็กมีการจัดสภาพแวดล้อม และการบริการที่ส่งเสริมสุขภาพ
อนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน**

- ตัวบ่งชี้ที่ 7.1 จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต
ของผู้เรียน
- ตัวบ่งชี้ที่ 7.2 มีการให้บริการที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน
- ตัวบ่งชี้ที่ 7.3 จัดห้องเรียน พื้นที่สีเขียว สนามเด็กเล่น และสิ่งอำนวยความสะดวก
เพียงพอ ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ดี

**มาตรฐานที่ 8 ศูนย์เด็กเล็กมีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรศาสนา สถาบันทาง
วิชาการ องค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน**

- ตัวบ่งชี้ที่ 8.1 ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย
และมีบริการด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ วิชาการและอื่น ของศูนย์เด็ก
เล็กแก่ชุมชน
- ตัวบ่งชี้ที่ 8.2 เป็นแหล่งวิทยากรในการให้ความรู้และบริการชุมชน
- ตัวบ่งชี้ที่ 8.3 มีจัดประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

- ตัวบ่งชี้ที่ 9.1 มีวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามข้อตกลง
เบื้องต้น
- ตัวบ่งชี้ที่ 9.2 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- ตัวบ่งชี้ที่ 9.3 ประหยัด ใ้สิ่งของส่วนตัว และส่วนรวมอย่างคุ้มค่า
- ตัวบ่งชี้ที่ 9.4 มีมารยาท ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรม

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

- ตัวบ่งชี้ที่ 10.1 มีทักษะในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก
- ตัวบ่งชี้ที่ 10.2 มีทักษะในการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5
- ตัวบ่งชี้ที่ 10.3 มีทักษะในการสื่อสารที่เหมาะสมกับวัย
- ตัวบ่งชี้ที่ 10.4 มีทักษะในการสังเกตและสำรวจ
- ตัวบ่งชี้ที่ 10.5 มีความรู้ในเรื่องตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้องธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ
รอบตัว

มาตรฐานที่ 11 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

- ตัวบ่งชี้ที่ 11.1 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ
ต่อตนเองและผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 11.2 มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์
**มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และ
 การเคลื่อนไหว**

ตัวบ่งชี้ที่ 12.1 สนใจและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ

ตัวบ่งชี้ที่ 12.2 สนใจและร่วมกิจกรรมด้านดนตรีและการเคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ที่ 12.3 สนใจและร่วมกิจกรรมการออกกำลังกาย

นอกจากมาตรฐานตัวบ่งชี้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ยังมีเกณฑ์การ
 ประเมินโดยหน่วยงานอื่นอีก ดังนี้

4.6.2 มาตรฐานและเกณฑ์การพิจารณา ศูนย์เด็กเล็กนอกระบบของกรมอนามัย

กรมอนามัย กระทรวงศึกษาธิการ (2546, 39-46) ได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐาน
 การประเมินศูนย์เด็กเล็กนอกระบบ ใช้ในการพิจารณาคัดเลือก และเชิดชูศูนย์เด็กเล็กที่มีคุณภาพตาม
 เกณฑ์ มีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานการประเมินศูนย์เด็กเล็กนอกระบบ 27 มาตรฐาน กำหนดเกณฑ์การ
 ประเมินเป็น ผ่าน / ไม่ผ่าน แต่ละข้อที่ผ่านให้คิดเป็น 1 คะแนน โดยแบ่งเกณฑ์การประเมินออก
 เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับดีมาก	จำนวนข้อที่ผ่าน	26 – 27 ข้อ
ระดับดี	จำนวนข้อที่ผ่าน	17 ข้อ
ระดับพื้นฐาน	จำนวนข้อที่ผ่าน	9 ข้อ

มาตรฐานทั้ง 27 มาตรฐานมีดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ด้านการส่งเสริมสุขภาพด้านการส่งเสริมสุขภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เด็กทุกคนได้รับการเฝ้าระวังภาวะโภชนาการ โดยชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง
 ทุก 3 เดือน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 เด็กทุกคนแปรงฟันหลังรับประทานอาหารกลางวัน ทุกวัน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 อาหารที่จัดให้เด็กมีคุณค่าทางโภชนาการ ครบ 5 หมู่

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการจัดอาหารว่าง ที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และไม่หวานจัด

ตัวบ่งชี้ที่ 5 เด็กทุกคนได้รับการตรวจสอบสุขภาพทุกวัน

มาตรฐานที่ 2 ด้านการส่งเสริมพัฒนาเด็ก

ตัวบ่งชี้ที่ 6 เด็กทุกคนได้รับการประเมินพัฒนาการตามเกณฑ์อายุโดยผู้ดูแลเด็ก

ตัวบ่งชี้ที่ 7 มีของเล่นเด็ก และหนังสือนิทานเหมาะสมกับวัย และมีกิจกรรมการ
 เล่นนิทาน อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง

- ตัวบ่งชี้ที่ 8 มีมุมการเรียนรู้สำหรับผู้ปกครอง
- ตัวบ่งชี้ที่ 9 ผู้ดูแลเด็กสามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง เกี่ยวกับกับการเลี้ยงดูเด็ก
- มาตรฐานที่ 3 ด้านบริการอาหารสะอาด ปลอดภัย**
- ตัวบ่งชี้ที่ 10 สถานที่เตรียม ปรงอาหาร สะอาด ถูกสุขลักษณะ
- ตัวบ่งชี้ที่ 11 น้ำดื่ม น้ำใช้ สะอาด เพียงพอ
- ตัวบ่งชี้ที่ 12 อุปกรณ์และภาชนะใส่อาหารปลอดภัยและสะอาด
- ตัวบ่งชี้ที่ 13 ผักสด ผลไม้ ต้องล้างสะอาด เนื้อสัตว์ปรุงให้สุกและมีการปกปิดอาหารที่พร้อมบริโภคแล้ว
- ตัวบ่งชี้ที่ 14 ผู้ประกอบอาหารมีสุขภาพดี แต่งกายสะอาด สุขอนามัยดี
- มาตรฐานที่ 4 ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย**
- ตัวบ่งชี้ที่ 15 บริเวณศูนย์เด็กเล็กมีสภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกอาคารสะอาดและปลอดภัย
- ตัวบ่งชี้ที่ 16 ห้องน้ำ ห้องส้วม สะอาด ถูกสุขลักษณะ
- ตัวบ่งชี้ที่ 17 พื้นที่ใช้สอย จัดเป็นสัดส่วน และเพียงพอ
- ตัวบ่งชี้ที่ 18 เครื่องใช้สำหรับเด็ก สะอาด และเพียงพอ
- ตัวบ่งชี้ที่ 19 ตัวอาคาร มั่นคง แข็งแรง และปลอดภัย
- ตัวบ่งชี้ที่ 20 มีการจัดการขยะถูกสุขลักษณะ
- ตัวบ่งชี้ที่ 21 มีแสงสว่างและการระบายอากาศ
- ตัวบ่งชี้ที่ 22 มีการป้องกันแมลงและพาหะนำโรค
- ตัวบ่งชี้ที่ 23 มีบรรยากาศและความปลอดภัย
- มาตรฐานที่ 5 ด้านบุคลากร**
- ตัวบ่งชี้ที่ 24 ผู้ดูแลเด็กทุกคนมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย และจิตใจ
- ตัวบ่งชี้ที่ 25 ผู้ดูแลเด็ก ร้อยละ 50 ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก
- ตัวบ่งชี้ที่ 26 มีอัตราส่วนการดูแลเด็ก เหมาะสม
- มาตรฐาน 6 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**
- ตัวบ่งชี้ที่ 27 ผู้ปกครอง ชุมชน ฯลฯ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์เด็กเล็ก

ในการที่ศูนย์เด็กเล็กแห่งใดจะสามารถเป็นศูนย์เด็กเล็กในอุดมคติ หรือสามารถเป็นต้นแบบได้นั้น จำเป็นต้องมีเครื่องมือและเกณฑ์การประเมินที่มีมาตรฐานซึ่งพัฒนาโดยหน่วยงานที่

เชื่อถือได้ จึงจะสร้างความมั่นใจให้ผู้ปฏิบัติงานในการที่สามารถพัฒนางานได้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการพัฒนาเด็กเล็กในอุดมคตินั้น จะต้องบริหารจัดการโดยยึดคุณภาพตามหลักการศึกษาระดับปฐมวัย เป็นฐานในการปฏิบัติ ต้องมีการนำเอานโยบายและเกณฑ์การประเมินของหน่วยงานต้นสังกัดมาวิเคราะห์ เชื่อมโยงกับความมุ่งหมาย เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และวิเคราะห์ถึงแนวปฏิบัติที่จะไปให้ถึงเป้าหมายนั้น ๆ ศูนย์เด็กเล็กในอุดมคติต้องจัดให้บรรลุคุณภาพตามที่เกณฑ์การประเมินกำหนดไว้ โดยเฉพาะเกณฑ์ที่ได้มีผู้เชี่ยวชาญร่วมกำหนดขึ้นของศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ ที่เน้นคุณภาพด้านการบริการ การบรรลุซึ่งพัฒนาการครอบคลุมทุกด้านและด้านสุขภาพอนามัยของเด็ก สภาพแวดล้อมของศูนย์เด็กเล็ก จะต้องจัดโดยถูกต้องตามหลักการทั้งภายนอกและภายใน ที่ต้องมีความสะอาด ปลอดภัย มีความสวยงามน่าอยู่ ด้านบุคลากรผู้ปฏิบัติงานต้องเป็นผู้มีบุคลิกที่ดี มีสุขภาพดี มีความรู้ ความสามารถ มีจำนวนผู้ดูแลเด็กที่เหมาะสมกับจำนวนเด็ก อีกทั้งยังต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็กนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดโดยคำนึงถึงการใช้สภาพแวดล้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความหมาย มีสื่ออุปกรณ์เครื่องเล่น เพียงพอ มีมุมสำหรับเด็กเล่นในห้องตามหลักวิชาการและเหมาะสมกับวัยเด็ก กิจกรรมและประสิทธิภาพการเรียนรู้สำหรับเด็ก 1-3 ปี ควรเน้นประสบการณ์รายบุคคลและกลุ่มเล็ก ๆ ส่วนเด็ก 3-5 ปี สามารถจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย ครอบคลุมในเชิงบูรณาการ โดยสามารถประเมินพัฒนาการของผู้เรียนได้ตามสภาพจริง

5. การพัฒนาบุคลากร

บุคลากรของศูนย์เด็กเล็กเป็นหัวใจของความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งแต่ละองค์กรต้องมีการบริหารบุคคลที่ดี มีระบบ มีแผนงานและกระบวนการการบริหารบุคลากรที่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมครอบคลุมการได้มาซึ่งบุคลากรตามภาระงาน การบำรุงรักษา การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การกำหนดบทบาทหน้าที่และสายบังคับบัญชาที่ชัดเจนและความเที่ยงธรรมในการประเมินบุคลากร รวมถึงการให้พ้นจากงาน

บุคลากรในศูนย์เด็กเล็ก ประกอบด้วย กลุ่มคนต่อไปนี้

5.1 ผู้ดูแลเด็กหรือพี่เลี้ยงเด็ก

ผู้ดูแลเด็กทำหน้าที่ครูที่ให้การอบรม สั่งสอนและพัฒนาอยู่ประจำกลุ่มเด็ก มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการปฏิบัติงานตามหลักการและนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดได้อย่างประสบความสำเร็จ มีบุคลิกภาพเหมาะสมและกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

5.2 ผู้บริหารศูนย์เด็กเล็กหรือผู้ประกอบการศูนย์เด็กเล็ก

ผู้บริหารเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการวางแผน กำหนดนโยบาย ประสานความเข้าใจระหว่างหน่วยงานต้นสังกัดกับฝ่ายปฏิบัติการและประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายนอกและศูนย์เด็กเล็ก มีบทบาทหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก บริหารจัดการ เป็นผู้นำที่มีสมรรถภาพ สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีภายในองค์กรได้ มีความรู้ในทางการบริหาร มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นแบบอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกองค์กร

5.3 ผู้ปกครอง

ผู้ปกครองเป็นกลุ่มบุคคลที่มีคุณค่า มีประโยชน์สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดผลงานที่ส่งเสริมความสำเร็จและความหลากหลายด้านกิจกรรมการดำเนินงานที่ดี ผู้ปกครองคือผู้ที่ต้องร่วมมือกับศูนย์เด็กเล็กในการพัฒนาเด็กที่บ้าน และเข้ามาเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือเด็ก เป็นกรรมการ เป็นวิทยากรหรือสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

5.4 ชุมชนรอบศูนย์เด็กเล็ก

ชุมชนคือกลุ่มคนที่ดำรงสถานะอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ห้อมล้อมศูนย์เด็กเล็ก สมาชิกชุมชนเป็นผู้ที่มีความหลากหลาย ทั้งด้านเพศ วัย ความรู้ ทักษะความชำนาญ มีภูมิปัญญาที่สั่งสมในด้านต่าง ๆ ซึ่งยังประโยชน์แก่การถ่ายทอดพัฒนาการเด็กซึ่งเป็นสมาชิกรุ่นเยาว์ในชุมชน เช่น ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระภิกษุ เจ้าของกิจการ มุลนิธิและชมรมต่าง ๆ ซึ่งควรเปิดโอกาสให้เข้ามาร่วมงานพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก

5.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นผู้บริหารในระดับนโยบายที่ต้องมีความรู้ ความเข้าใจการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถพิจารณาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม / โครงการของศูนย์เด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายกองกิจการบริหารส่วนตำบล รองนายกที่รับผิดชอบดูแลฝ่ายจัดการศึกษา ปลัดองค์กรบริหารส่วนตำบล นักวิชาการศึกษา ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่บริหารสาธารณสุขและบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ทำการแทนฝ่ายปกครองตำแหน่งอื่น ๆ ซึ่งจะต้องปฏิบัติงานด้วยความรู้ความสามารถ มีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดเกี่ยวกับงานและเกี่ยวกับคนเป็นอย่างดี

การพัฒนาบุคลากรศูนย์เด็กเล็ก

เมื่อรับบุคลากรเข้ามาทำงานตำแหน่งต่าง ๆ แล้ว ควรกำกับ ดูแล ให้บุคลากรสามารถใช้ความสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ให้ทำงานด้วยความตั้งใจ ภายใต้บรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์และพัฒนางาน กลวิธีในการพัฒนาบุคลากรกระทำผ่านกิจกรรมต่อไปนี้

1. การฝึกอบรม ควรจัดให้บุคลากรได้ฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะความชำนาญตามความจำเป็น ควรพิจารณาให้โอกาสในการได้ฝึกอบรมอย่างทั่วถึงและยุติธรรม

2. การศึกษาคูงาน การศึกษาคูงานเป็นการเรียนรู้ในทางลัดและทำได้ในเวลาอันสั้น ทั้งใน ส่วนของผู้บริหารและผู้ดูแลเด็ก ควรจัดให้บุคลากรได้มีโอกาสแสวงหาเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อ การพัฒนางานสม่ำเสมอ โดยเลือกแหล่งเรียนรู้ที่ดี มีจุดเด่นที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในศูนย์เด็ก เล็กของตนได้

3. การประชุมสัมมนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักจัดให้มีการสัมมนาดำเนินงานของผู้ดูแลเด็ก อยู่เนื่อง ๆ ผู้บริหารควรส่งผู้ดูแลเด็กหรือคณะผู้บริหารได้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาสม่ำเสมอ เพื่อสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกเมื่อ ผู้ที่กลับจากการร่วมประชุมสัมมนาควรได้มีโอกาส แบ่งปันความรู้แก่หมู่คณะ และนำความรู้มาประยุกต์ใช้พัฒนางานต่ออย่างบังเกิดผล แสดงถึง ศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาของบุคลากรอย่างเต็มตามศักยภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการ ประชุมสัมมนานั้น ๆ

4. การศึกษาต่อ บุคลากรทุกฝ่ายควรได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาต่อในภาคพิเศษนอกเวลา ทำการ เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะและเพิ่มวุฒิของผู้ปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ประการสำคัญคือเพื่อจะได้นำ ความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

การสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร

บุคลากรได้บังคับบัญชาโดยทั่วไป มีความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ไม่แตกต่างกัน ย่อม ต้องการความเข้าใจ การยอมรับ การเห็นคุณค่า การได้มีโอกาสทำงานอย่างประสบความสำเร็จ และการปฏิบัติที่ดีจากผู้บังคับบัญชา การบำรุงรักษาบุคลากรสามารถกระทำได้ผ่านการยกย่อง เชิดชูเกียรติ จัดสวัสดิการตามความจำเป็น ให้จัดหาทุนสนับสนุนการศึกษาต่อ การพัฒนาตนเอง จัดหาเครื่องแบบ จัดสวัสดิการอาหารกลางวัน ทำประกันสังคมให้ จัดงบประมาณ สนับสนุนเงิน สะสมรายเดือน จัดสวัสดิการทุนการศึกษาแก่บุตรธิดาให้ตามความเหมาะสม ประการสำคัญคือ ควรพิจารณาเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งตามประสิทธิภาพของการทำงานอย่างเป็นธรรม พัฒนาระบบ การประเมินผลการปฏิบัติงานโดยใช้เครื่องมือประเมินที่มีเกณฑ์การประเมินซึ่งได้มาตรฐาน เพื่อให้เกิดการยอมรับด้วยกันทั้งฝ่ายผู้ประเมินและฝ่ายผู้ถูกประเมิน โดยไม่เกิดปัญหาหรือมีความ คับข้องใจระหว่างกัน ซึ่งจะช่วยให้การบริหารและพัฒนาคนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด

6. การประเมินการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็ก

กรมอนามัย (2547, 13-14) ได้เสนอแนวทางการประเมินการดำเนินงาน เพื่อการรับรองมาตรฐาน ศูนย์เด็กเล็กไว้เป็น 2 แนวทางดังนี้

6.1 การประเมินเพื่อการพัฒนา

การประเมินเพื่อพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก เป็นการจัดให้ศูนย์เด็กเล็กได้ประเมินตนเองครั้งที่ 1 เมื่อเริ่มดำเนินงาน โดยใช้แบบประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนํายู่ เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการ เพื่อจะได้จัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ รองรับการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กนํายู่ และทำการประเมินตนเองในครั้งที่ 2 หลังจากที่ดำเนินโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ไปแล้ว เพื่อทราบผลการพัฒนาว่าได้เป็นไปตามเกณฑ์หรือไม่ ก่อนขอรับการประเมินรับรองจากหน่วยงานภายนอก

6.2 การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานโดยหน่วยงานภายนอก

การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานโดยหน่วยงานภายนอก ดำเนินงานโดยจัดให้มีคณะกรรมการตรวจประเมินระดับเขต จังหวัดและอำเภอ ประกอบด้วยคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ให้มีองค์ประกอบ 3 ฝ่ายดังนี้

6.2.1 ฝ่ายสาธารณสุข

6.2.2 ฝ่ายพัฒนาชุมชน

6.2.3 ฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนี้อาจเพิ่มเติม ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายชุมชนและอื่น ๆ ตามที่เห็นว่าเกี่ยวข้องรวมอย่างน้อย 4-5 คน และคณะกรรมการทั้งหมดนี้ จะต้องได้รับการชี้แจงแนวทางการประเมินให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

6.3 เกณฑ์การประเมิน

เกณฑ์การประเมิน แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (กรมอนามัย, 2547, 14- 15)

ศูนย์เด็กเล็กนํายู่ระดับพื้นฐาน หมายถึง ประเมินผ่านเกณฑ์ข้อที่กำหนด 8 ข้อ

ศูนย์เด็กเล็กนํายู่ระดับดี หมายถึง ประเมินผ่านเกณฑ์ข้อที่กำหนด 17 ข้อ

ศูนย์เด็กเล็กนํายู่ระดับดีมาก หมายถึง ประเมินผ่านเกณฑ์ข้อที่กำหนดจำนวน 26-27 ข้อ

6.4 ประกาศเกียรติคุณ

ศูนย์เด็กเล็กที่คณะกรรมการตรวจประเมินให้ผ่านการประเมินระดับพื้นฐานเป็นต้นไป จะได้รับใบประกาศเกียรติคุณจากกรมอนามัย และมีอายุการรับรอง 2 ปี นับจากวันประกาศ

ในกรณีศูนย์เด็กเล็กที่ได้รับการประเมินในปีก่อนแล้ว และมีการพัฒนามากขึ้นในปีนั้นสามารถขอรับการประเมินซ้ำ และรับรองมาตรฐานใหม่ได้

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษา

สมหวัง คันทรธ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ของรูปแบบการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น พบว่า ส่วนใหญ่ของทุกกลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาในระดับอำเภอ กลุ่มเจ้าหน้าที่และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ต่างเห็นด้วยที่จะให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนใน 4 ด้าน คือ ด้านกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาในท้องถิ่น ด้านการสนับสนุนงบประมาณการจัดการศึกษา ด้านการเป็นที่ปรึกษาหรือ ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาของโรงเรียน และด้านการติดตาม ตรวจสอบมาตรฐานการจัดการศึกษาและผลการจัดการศึกษาของโรงเรียน และด้านการติดตาม ตรวจสอบมาตรฐานการจัดการศึกษาและผลการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยเห็นว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้แทนประชาชนยอมรับปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี

2. ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น พบว่า ส่วนใหญ่ของทุกกลุ่มเห็นว่าปัจจุบันนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีความพร้อม โดยต่างเห็นว่ายังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจด้านการศึกษา และองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะไปช่วยเหลือด้านการศึกษาอย่างเต็มที่ตามความต้องการของโรงเรียนได้ ซึ่งทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริงนั้น ขึ้นกับปัจจัยเงื่อนไขสำคัญ คือ มีรายได้หรือได้รับเงินอุดหนุนมากขึ้น หรือมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการศึกษาเพียงพอและมีคุณภาพ

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ และคณะ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลเกือบทั้งหมดต้องการจัดการศึกษาด้วยตนเอง เนื่องจากจะทำให้การศึกษาสนองตอบความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง สำหรับอำนาจการบริหารจัดการที่ต้องการนั้นต้องการอำนาจการบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ และการบริหารงานงบประมาณ ส่วนระดับการศึกษาที่ต้องการจัดเห็นว่าขึ้นอยู่กับความพร้อมของ อบต. แต่ละแห่ง ในด้านปัญหาอุปสรรคที่เห็นว่าอาจจะเกิดขึ้น คือ ปัญหาการยอมรับจากภายนอกเกี่ยวกับความรู้และความสามารถของ อบต. ซึ่งเป็นเรื่องที่ อบต. แต่ละแห่งจะต้องพัฒนาตนเอง

ทวิสิทธิ์ คำรักษ์ และคณะ (2542) ได้ศึกษาเรื่องการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า

1. ในแง่กฎหมาย พ.ร.บ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ยังไม่ได้กำหนดให้ อบต. มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาและมีผู้เข้าใจหลักการหรือเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติน้อยมาก โดยไม่ทราบว่าในอนาคตจะมีสิทธิจัดการการศึกษาในระดับใดหรือทุกระดับตามความพร้อม

2. ในแง่การปฏิบัติยังไม่มีการเตรียมความพร้อมที่ดีพอ โครงสร้างองค์กรของ อบต. ไม่มีส่วนงานใดที่เตรียมรับผิดชอบด้านการศึกษา ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นยังเข้าใจไม่ตรงกันอาจเป็นเพราะไม่มีเอกภาพและความชัดเจนด้านนโยบาย นอกจากนี้สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และทัศนคติทั้งในระดับท้องถิ่นและภูมิภาคยังไม่เกื้อกูลต่อการกระจายอำนาจการศึกษาไปให้ส่วนท้องถิ่น ประชาชน และ อบต. มักจะคำนึงเรื่องปากท้อง รายได้ สุขภาพ ราคาพืชผลตกต่ำ และการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าการจัดการศึกษา และเห็นว่าจัดการศึกษาเป็นเรื่องของรัฐที่จะต้องจัดให้ แต่ยินดีที่จะมีส่วนร่วมให้มากขึ้น หากจะถ่ายโอนอำนาจก็ควรจะต้องโอนงบประมาณและบุคลากรให้ด้วย

พิบูลย์พันธ์ สาทอง (2542) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทด้านการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในเขตอำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พบว่า

1. องค์การบริหารส่วนตำบล มีการปฏิบัติงานด้านการศึกษาระดับมากในด้านการช่วยเหลือสนับสนุนการจัดกิจกรรมรณรงค์จัดสิ่งเสพติด รณรงค์ให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญ และสนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียน สำหรับปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการศึกษานั้น เห็นว่าเรื่องที่มีปัญหาในระดับมากคือ การที่องค์การบริหารส่วนตำบล ไม่สามารถตั้งโรงเรียนเองได้ เพราะใช้งบประมาณมาก และเห็นว่าเรื่องที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา มีงบประมาณจำกัดรวมทั้งเห็นว่าปัญหาด้านการศึกษาไม่ใช่เรื่องเร่งด่วนของท้องถิ่น

2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจะมีส่วนร่วมดูแลมาตรฐานคุณภาพการศึกษาสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ควรเป็นกรรมการในโรงเรียนโดยตำแหน่ง จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในรูปแบบของศูนย์ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับมาก

สุทธิชา มาลีเลิศ (2551) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในภาคใต้ พบว่า การปฏิบัติงานทาง

การศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลได้แก่ มิงบประมาณหรือรายได้ที่จำกัด สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา การศึกษาไม่ใช่เรื่องเร่งด่วนของท้องถิ่น ยังไม่มีการเตรียมความพร้อมให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลที่ดีพอ ไม่มีหน่วยงานใดที่เตรียมรับผิดชอบด้านการศึกษา หน่วยงานส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในการกระจายอำนาจ สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจการเมือง และทัศนคติระดับท้องถิ่น และภูมิภาคไม่เกื้อกูลต่อการกระจายอำนาจการศึกษาไปให้ส่วนท้องถิ่น การถ่ายโอนอำนาจต้องโอนงบประมาณและบุคลากรไปด้วย การประสานงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับโรงเรียนมีน้อย และขาดการวางแผนร่วมกัน ส่วนความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในระดับปานกลาง ส่วนสาเหตุที่ยังไม่มีความพร้อมเนื่องจากขาดบุคลากรที่เข้าใจการศึกษา และมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล

พงษ์ศักดิ์ ศรีวรกุล (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงานจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา เขตการศึกษา 9 พบว่า อบต. ส่วนใหญ่เข้าใจสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการศึกษา และยังไม่ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาโดยตรง แต่จะจัดสรรงบประมาณที่ให้ผลทางอ้อม เช่น การส่งเสริมกีฬาและประเพณี ส่วนในด้านการดำเนินกิจกรรมสนับสนุนการพัฒนาการศึกษานั้น อบต. ส่วนใหญ่ยังไม่ได้แสดงบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาการศึกษา แต่สิ่งที่ทำส่วนใหญ่เป็นการณรงค์ให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการศึกษา การปรับปรุงบริเวณโรงเรียน อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนการสอน

วีระพงษ์ เดชบุญ และคณะ (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตการศึกษา 10 พบว่า ผู้นำขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้แก่ ประธานคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมในด้านการเห็นประโยชน์ของการศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการมีความรู้เรื่องการศึกษา การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาและความพร้อมในการมีส่วนร่วมจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่ามีปัญหางบประมาณมีจำกัด บุคลากรขาดความรู้ด้านการศึกษา การประสานงานระหว่างโรงเรียนกับองค์การบริหารส่วนตำบลมีน้อย และขาดการวางแผนร่วมกัน

ผดุงพร ธรรมดา (2545) ได้ศึกษาความพร้อมของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง เชียงใหม่ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในทุกระดับ ยกเว้นศูนย์ฝึกวิชาชีพ หน่วยงานที่มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ยังไม่พร้อมตามเกณฑ์ประเมินขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษา พบว่า นโยบายในการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องการจัดการศึกษาด้วยตนเอง เพื่อจะได้ผลักดันให้การศึกษาตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามในแง่การปฏิบัติ ยังต้องมีการเตรียมการให้บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล มีความรู้ด้านการจัดการศึกษาและยังขาดรายได้ที่เพียงพอแก่การจัดสรรเพื่อการศึกษา

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ศิริกาญจน์ โกสุม (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีข้อค้นพบเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า กรรมการโรงเรียนของโรงเรียนชุมชนพัฒนา ได้แต่งตั้งจากสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบลในการสนับสนุนด้านการศึกษา นั้น ยังมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ เนื่องจากเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้น้อย และเพิ่งเริ่มดำเนินการบริหารงานทำให้การบริหารยังมีลักษณะการลองผิดลองถูก นอกจากนี้ อบต. ยังเน้นการนำงบประมาณทั้งตำบลมาใช้ร่วมกันเป็นโครงการใหญ่ไม่ได้แบ่งให้แต่ละหมู่บ้านนำไปพัฒนาหมู่บ้านตามความจำเป็นทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาในรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียนจะมีฐานะในฐานะของผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นฐานะเฉพาะตัว และในการเป็นคณะกรรมการโรงเรียนจะมีส่วนร่วมมากโดยเฉพาะในด้านการพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน ส่วนในด้านการเรียนการสอนองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีข้อจำกัดเนื่องจากขาดความรู้ในด้านการจัดการศึกษา

สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในกระบวนการจัดและพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน เขตการศึกษา 1 พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในลักษณะของการร่วมเสนอข้อมูลและความคิดเห็น และมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการเสนอแนะการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ การเร่งเร้าให้ชุมชน

ส่งบุตรหลานเข้าศึกษา และเสนอแนะให้โรงเรียนปรับปรุงระบบและกระบวนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ยังเห็นว่าการศึกษาที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะช่วยลดค่าใช้จ่ายของรัฐ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจังจะทำให้การศึกษาของชุมชนมีคุณภาพมากขึ้น

บังอร อ้วนล้ำ (2540) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็ก ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมด้านการแก้ไขปัญหามากที่สุด และรองลงมาคือ ด้านการติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรม ด้านการวางแผนการดำเนินงานกิจกรรม ด้านการดำเนินงาน และด้านการลงทุนบริจาคแรงงานในกิจกรรมตามลำดับ

ปัจจัยด้านภูมิหลัง การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน สถานภาพสมรส และการดำรงตำแหน่งในหมู่บ้าน ความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ปัจจัยภูมิหลัง เพศ อายุ รายได้ ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กในกิจกรรมพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

คณินิจ ประเสริฐศรี (2539) ได้วิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า จากการมีส่วนร่วม 5 ลักษณะ คือ การค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไข การวางแผน การดำเนินงาน การปฏิบัติ การบริจาคและการติดตามประเมินผล ผู้ดูแลเด็กมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มากกว่ามีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ ส่วนผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาสูงสุด

จากการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่า รายได้และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับการพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เมื่อพิจารณาแยกย่อยด้านต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง พบว่า การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไข การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการบริจาคหรือสนับสนุนก็มีความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันกับการมีส่วนร่วมรวม ส่วนความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการดำเนินงาน และด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองก็ไม่มี ความสัมพันธ์กับระดับการดำเนินงานเช่นกัน

กัทริยา สุวรรณบุรณ์ (2537) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กและคณะกรรมการพัฒนาเด็ก ในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก คือ รายได้ครอบครัว การมี

กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สำหรับลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ผู้ปกครองเด็กมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การร่วมสมทบเงินทุน แรงงานและวัสดุ รองลงมาคือ การร่วมประชุมในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ชาคริต คล้ายพิมพ์ (2535) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการพัฒนาเด็กและผู้ปกครองเด็กในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กของหมู่บ้าน จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า บทบาท พฤติกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กของกรรมการพัฒนาเด็กและผู้ปกครองเด็กมีมากในกิจกรรมที่เป็นงานปฏิบัติลงมือกระทำ ส่วนกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ความคิด วางแผนและตัดสินใจ แสดงพฤติกรรมน้อยมาก

อรวรรณ แวดล้อม (2535) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับของผู้ปกครองต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดยโสธร พบว่า การยอมรับของผู้ปกครองต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับกลาง และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ความคาดหวังในประโยชน์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีอิทธิพลต่อการยอมรับของผู้ปกครองต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ส่วนระดับรายได้และตำแหน่งในชุมชนไม่มีอิทธิพลต่อการยอมรับของผู้ปกครองต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

Fantuzzo (2000) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาระดับปฐมวัย พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาระดับปฐมวัย มี 3 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่บ้าน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียน และการเข้าร่วมประชุมของโรงเรียนสำหรับผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วม พบว่า ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูงกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กปฐมวัยมากกว่าผู้ปกครองที่มีการศึกษาน้อยกว่า ส่วนผู้ปกครองที่มีการติดต่อกับโรงเรียนในระดับสูงไม่มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของเด็ก

Pena (2000) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่มีต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา พบว่า ปัจจัยเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษา คือ ภาษา สมาคมผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ทักษะคิดของบุคลากรในโรงเรียน วัฒนธรรมสภาพครอบครัว และความไม่ตระหนักของครูเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

Townsend (1999) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของเด็กในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ผู้ปกครองบางส่วนที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียน เพราะไม่มีเวลา ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ การกำหนดตารางการจัดกิจกรรมของโรงเรียนที่ตายตัว การจัดกิจกรรมไม่

น่าสนใจ สถานที่จัดกิจกรรม และวันที่จัดกิจกรรม จากการศึกษายังพบว่า เด็กที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนมีผลการเรียนดีขึ้นมากกว่าเด็กที่ผู้ปกครองไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน

Colli (1998) ได้วิจัยเรื่อง ทักษะคิดและการรับรู้ของผู้ปกครองที่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ในความเป็นจริงผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กหลายรูปแบบเมื่ออยู่ที่บ้าน สำหรับเหตุผลของผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะผู้ปกครองมีความรู้สึกห่วงใยและไม่ได้รับการต้อนรับจากโรงเรียน และปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ วัฒนธรรม ผู้บริหารขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ความไม่เข้าใจกันของผู้ปกครองและโรงเรียนที่เกี่ยวกับความต้องการและลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียน

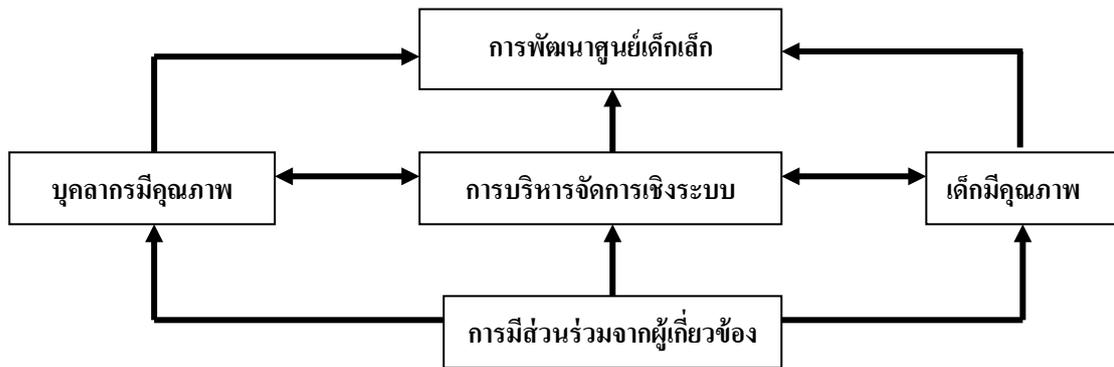
จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมที่ได้เสนอไว้ มีข้อค้นพบว่า ในระยะเริ่มต้นจากปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในลักษณะของการร่วมให้ข้อมูล ความคิดเห็น ร่วมวางแผน ในส่วนของผู้ปกครองมีส่วนร่วมในด้าน การแก้ไขปัญหาของศูนย์พัฒนาเด็ก ติดตามผลการดำเนินกิจกรรม การวางแผนดำเนินกิจกรรม สนับสนุนทุนทรัพย์และบริจาคแรงงานในระดับน้อยถึงระดับปานกลาง ผู้ปกครองที่มีการศึกษามากกว่า มีส่วนร่วมน้อยกว่า ผู้ปกครองที่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมเพราะไม่ได้มีการร้องขอและไม่มีเวลา ส่วนผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วมเพราะเห็นประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกัน

Bell (1992) ได้วิจัยเรื่อง การตัดสินใจของผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมและไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของโรงเรียน พบว่า เหตุผลของผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของโรงเรียน คือ ผู้ปกครองเชื่อว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนเป็นการช่วยเหลือครูและเป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ส่วนเหตุผลของผู้ปกครองที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการศึกษาของโรงเรียน คือ โรงเรียนไม่ได้เรียกร้องขอความร่วมมือและผู้ปกครองไม่มีเวลาต้องทำงาน นอกจากนี้ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ การศึกษา อาชีพ แต่ปัจจัยทางเชื้อชาติไม่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

Gibson (1992) ได้วิจัย กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและประโยชน์ที่โรงเรียนได้รับโดยได้ศึกษากระบวนการตัดสินใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขเด็กให้ประสบความสำเร็จในการศึกษา บรรยากาศโรงเรียน และผู้นำของโรงเรียน พบว่า ผู้ปกครองทั้งหมดต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็ก การวางแผนการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและตรงกับความสามารถของผู้ปกครองและบุคลากรของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำที่ของครู มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียน

8. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์มาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 2.10 กรอบแนวคิดในการวิจัย